

~~А17798-1~~
2
ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ВЛАК, УШНЫЗА!

Мар. ж.
1-3a

ПИОНЬЭР

Тылзэ йэда лэкшэ,
сылнэ мутан, сүрэтан
Й О Ч А Ж У Р Н А Л
ОБКМОЛ дэн ОБОНО орган

Й

5-6 №

Ў

1935 ий май-ийунь

К

МАРИЙ ОБЛАСЬ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ
Йошкар-Ола

ПИОНЬЭР ЙУК

МАРГОСИЗДАТ
ИОШКАР - ОЛА

№ 5-6

МАЙ-ИЙУНЬ

1935

ПРОЛЭТАР ПАЙРАМ САЙ ЭРТЫШ

Первой майын изижат, кугыжат кугу пайрамыш лэктыч. Пионьэр-влак тумырыштым пэралтэн, сылнэ мурым мурэн ошкэдышт. Пашазэ, шэмэр кресаньык-влак куанэн ошкылыч. Комсомольэц-влак шэргыларэн мурэн эртышт. Иошкарармэйэц-влак винтовкым ончык кучэн рашт тошкалын кайышт.

Тэвэ тыгэ Совет Ушэмысэ пашачэ дэн шэмэр-влак моткоч кугун куанэн пэрвой майым ыштышт. Күзэ от куанэ! Вэт мэ помэшык, капиталист-влак дэч посна, эрыкан элыштэ илэна, социализмым ыштэна. Мэмнан промышлэнысты кушкэш, колхоз-влак уланыш савырат. Пашазэ-влакын ылышышт ожнысо дэн танастарэн моштыдымашын сайэмын.

А мэ, Совет Ушэмысэ йоча-влак туньаштэ эн пиалан улына. Чыланат тунэмына. Тунэмашна тужэм дэн у школ уло. Кө лиймына шуэш; льотчик ма, инжэньэр ма, поэт-писатэль ма лийына!

Вэс элласэ пашазэ, шэмэр-влакат полицын лупш дэн пульо коклаж гычак 1-й май пайрэмым ышташ лэктыныт. Ты кэчын нуно ышкэ рэволюцион вийыштым ончыктышт, шужыман, паша дэч посна күчэн коштмаш, колыман ваштарэш шогалыч.

Границэ вэс вэлнэ пашазэ класым орландарышэ-влак сарлан йамдылалтыт, Совет Ушэмым тэмдалаш шонат. 1-й май кэчын уло туньасэ пролэтар-влак у сарым йамдылмэ ваштарэш шогалыч.

Мэмнан Совет Ушэм пэш вийан эл лийын, тушман-влаклан отпор пуаш йамдэ! Тидэ—большэвик партийын, кугу Сталинын вүдэн нангаймышт дэнэ лийын. Элван ончылныжо эщэат кугу паша: тэхникын, культурын чыла кукшытыштым кидыш налаш. Ты пашам элна ыштэн шукта!

Пионьэр дэн школьник-влак! Наукин тунжыч кидышкыда налза! Школышто дисциплиным чоткыдэмдыза! Ленинын кугу пашажым умбакыжэ ышташ да мучко шукташ йамдэ лийза! Вийан лийжэ мэмнан совет йоча!

Мар.

В. Фёдоров

Пайрэмьын түсыжө

Кэч кушко лэк, кэч кушко ончал,—чонэтым куандарышэ пэлэдыш. Лэнин садыш лэк, туштат йошкар тул, йошкар ту, Марий Обласын да Йошкар-Олан ончык тошкалмыжым ончыктышо диаграммэ, сүрэт-влак...

Тыгэ Йошкар-Ола Пэрвой май пайрэмым ваш лийэ.

30-шо апрэль. Маргостэатр.. Калык тич. Пэрвомай нэргэн Кашников йолташын докладшэ... Варажэ марий искусствын кушмыжым тэхникумышто тунэмшэ да артист-влак сцэнэш ончыктэныт: концерт, куштымаш, дэкламацэ...

Пэрвой май олам авалтыш. Урэмыштэ калык.

Митингыш рвэзэ вэлэ огыл, йочажат, шонгыжат толыныт. Эр годсэкак автомобиль-влак кудалыштыт.

Тэвэ колон дэнэ онч вургэман физкультурник-влак толыт. Ужар майкэ дэнэ пожар йорыктышө мастер-влак. Винтовкым вачыш пыштэн йошкарармэйэц дэн „Ворошиловский стрелок-влак“ ошкылыт. Йошкар онган, вүр гай йошкар галстукан пионьэр-влак муро йүк, тумыр йүк почэш толыт.

Митингэ... Кузэ куаныдэ кодын

кэртат? Вэт тышкэ социализмым ыштышэ-влак погынэныт. Октябрыштэ кучэдалын налмэ йошкар флаг вуй мучаштэ мардэж дэнэ модэш.

Митингым ВКП(б) Горком сэкрэтэр Красногорский йолташ почо. Музык-влакын мурышт ола мучко шэргылтын чонгэшта. Трибунгыч ВКП(б) Обком сэкрэтэр Врубловский, ОСПС гыч Кнъазэр, ВЛКСМ Обком сэкрэтэр Микин Г. йолташ-влак саламлат...

Автомобиль йоча-влакым, пэлэд кушшо вашталтышнам ола мучко коштыкта.

— Мый ни гунамат автомобиль дэнэ коштын омыл,—изи ұдырын йүкшө шокта. Коч кбжат автомобиль дэнэ коштнэжэ.

Вара колон дэнэ пайрэмын йэнышт-влак урэмыштэ мурым шэргылтарэн коштыч. Тэвэ КИМ онган, мэмнан рэволюцион рвэзэ-влакна ошкылыт.

Куанымаш... Пайрэмын түсыжым пуаш мугат ок ситэ. Пэрвой май пайрэм моткочак сылнын, пашашкэ вийым мобилизатлышэ тул дэнэ эртыш.

Ожно годым

Шонго пашазын ойлымашыжэ

Шольо шужар-влак, мый тыланде тошто кугыжа годсо май пайрэм-ым кузэ эртарымэ нэргэн кучыкынына ойлэн пуэм.

1896 ий. Торжок ола. Шортнэб курыкла койын кужу йолжым кэчэ мландэ умбакэ шаралтыш. Тунамак заводтын гудокшо пашазэ-влакым пашакэ ұжын кужгү йүкшэ дэнэ ұшкыжла урмыж нальэ. Тугэ гынат, завод канкацкэ ик пашазат мийэн ып тошкал. Молан? Вэт тачэ Пэрвой май. Ты олаштэ тидэ кэчын забастовко лийшашлык ыльэ. Йүдым пашазэ-влакын пачерыштышт полицэйский-влак обыскым ыштэныт; йатыр йэнгым арэстовайэн тьурмашкэ пэтырэныт.

11 шагат жап. Урэмыштэ калык шолэш, Рвэзырак пашазэ, ұдыр-влакшэ пайрэм вургэмым чийэн лэктыныт. Иктын-қоктын чодра вэлышкыла ошкылыт.

...Урэм лукышто шонго пашазэ Михачын экипажшэ шога. Михач ышкэжэ шонго сэмынак эртэн кайшэ пашазэ-влак дэн кыдым күчэн, чодра вэлышкыла парняж дэн ончыктэн-ончыктэн колта.

Ик мэнгэ (уштыш) нарэ кайымэк, пэл шинчан слэсыр шога. Тудо пэл шинчаж дэн нұйялын, күшкыла кайаш күлэшым ончыктэн шогылтэш. А чодра воктэнэ йоча-влак

модын куржталыштыт. Корно дэч брдышкэ огыт коран. Нуным пашазэ-влак тыгай-тугай лиймэ дэч шэкланаш шогалтэныт. Иктаж канзак тўшкам мойн ужмэкышт, нуно вигак чодрашкэ шиштараш куржыт. Нунат ачашт-аваштлан полшат.

Кэчывал жап шокшо. Пушэнгэ лышташ-влак лэвэ мардэж пуалмэ дэн шып мутланат, тамлын ұпшалтыт. Пашазэ-влак шуко чумыргат. Иктэ-вэсын кыдым пуэн мутланат, а шинчашт шудыр гайэ йўла; йырваш писын ончыштыт.

— Сай кутырымашда, бунтовщик-влак-воштыдалын 60 ийаш слэсыр пашазэ-влаклан вуйжым сава.

— Хм.. пэш онгай ойлыштат.

— Ээ, кэчыжэ-кэчыжэ, могай сай.

— Да, кэчэ, ойлыманат огыл, пэш сай, но только шэм пийнэрэшкэ-влак кудал ынышт тол. Нуно вэт— пий гай нэр ұпшан улыт, нэрыштым шогалтэнак коштыт.

Ала кужэч калык валнэ йопкар знамэ койын колтыш. Тудым пушэнгэ укшэш кылдэн сакуштыт. Мардэж дэн „лоп-лоп-лоп“ лойгалтын „йирэм чумыргыза“ маншыла койэш. Знамэ йыр пашазэ-влак чумыргышт. Тэвэ туштат ик шэм брышан, лонка туп вачан пашазэ кидшым луншэн-луншэн ойла:

— ...Капитализм, оза, поян түш-ка мыланна огыт күл. Мыланна эрык вэрч пытаргыш вурнам йоктарэн кучэдалдэ огэш лий. 8 шагатан паша кэчэ вэрч, пашадарым күзыктышаш вэрч! Вот...

Садэ пашазэ мутшымат кошартэн ыш шукто, ик изи йоча шүлэшт-шүлэшт куржын толын шуо.

— Казак... казак-влак...

Чылан тарванышт. Тышкэ-тушко куржаш йамдылалтыч.

— Йолташ-влак, ида лүд, кызытэш чылан шыгыр чодрашкэ шылын пытыза, а варажым адак түнгалмэ пашанам кошарташ пижына. Ваштарэшда казак-влак кэрылтыт гын, тэат ида чакнэ; мо кыдышкыда пэрна—поньжса.

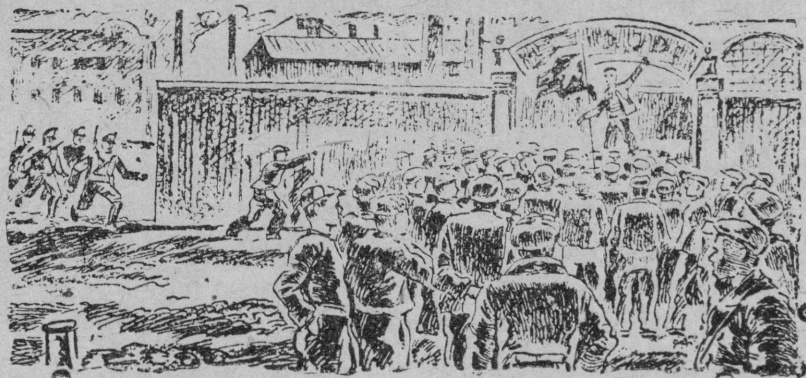
Чылан шаланышт. Казак-влак орышыла кудал шуычат, вигак имныштым шогалтэн, кыдышкышт

кэрдым күчэн, пушэнтгэ коклашкэ йомыч.

Йүк-йүан чодрам шэргалтара. Йоча-влак шортыт, аваштым йомдарэн магырат.

Кугу пүнчө воктэк садэ оратыр куржын толын шуо. Куго укшым пудыртэн налын, кыдышкыжэ күчэн шогальэ. Почэшыжэ ик казак кэрдым нөлтэн куржэш. Пүнчө дэк лишэмын шуын гына ыльэ, пүнчө укш дэн садэ оратырэтат казакым волтэнат шындыш. Казакын наганжым да кэрдыжым налын умбак куржо.

Кастэнэ палэ лийэ: чодраштэ казак-влак дэнэ пашазэ-влак күчэдалмашэш 8 казак, 11 пашазэ колэныт, 15 пашазэ арэстовайалтынит, ныл пашазэ нэлын сусыргэн. Оратырым ссылкыш—Сибирыш колтэныт. Тэвэ тыгэ ожно пэрвоймай эртаралтын.

ЗОИЛЫН ПЭРВОЙ МАЙЛАН ПӨЛӨКШӨ

Очэрк

Эр. Альэ Зоил тамлэ омо дэн ма-
ла. Омым ужэш: пуйто тудо шко-
лышто тунэмын шинча. Туныктышо
каласа: „Зоил, вэт вашкэ Пэрвой
май пайрэм шуэш, тыланэтат ты
кугу пайрэмлан иктаж пөлөкым пуа-
шэт вэрэштэш“. Зоил омыж дэн ваш
мутым пуа: „Георгий Захарыч, мый
йэропланым ыштэм“.

Зоил малэн кынэльэ.

Эй, авай, мый тачэ йэропланым
ышташ ышташ тунгалам. Пэрвой
май пайрэмыш чонгэштэн кайэм.

—Эй, орадэ йоча, ышкэ ыштымэ
чонгэшта шонэт мо?—аважэ вошты-
лалэ.

—Шого, пэш ит воштыл, тэвэ
ыштэм гын, тыйым чылт брыктарэм,
—пэнгыдын пэлэштиш Зоил.

Шургом мушко, кочко. Вара кў-
зым, пискым*, картоным, чырам, рэ-
зинкым нальат, тўгө лэктэ.

Зоил йэропланым ышта.

Бндэ кум кэчэ лийэш, Зоил эрэ
йэропланым ышта. Школ гыч толэ-
шат, йужгынамжэ кочдэак кўзым ку-
чэн шушташ пижэш. Иктым ышта,
ок чонгэштэ, вэсым чумырта, ок кэл-
шэ,—вара шыдыж дэнэ шалатэн
кышкэ. Коклан шортынат налэш.
Укэ, садак шўк дэч моло ок лэк.

Тачэ ындэ кум каналан угыч ыш-

таш пижэ. Тэвэ шуртым, тэвэ мо-
лым йодышт-йодышт аважым йыгыш-
тарэн пытарыш. Кузэ кэлыштараш
йатыр жап шонэн шинчыш. Кэнэта
ушышкыжо ик шонымаш пурыш.

—Э-э, вэт тыгэ ок йөрө, мыйын
вэт кузэ йэроплан ыштымэ нэргэн
кнагам улыс—кайыкла тёрштэн,
шкафым почын пудратылаш пижэ.
„Как самому сделать модель аэро-
плана“ лўман изи кнагам шушын
лукто. Лудо, сўрэтшым ончыш, вуй-
жым удралын угыч ышташ тўна-
лэ.

Касат шуо. Шёртноё шулдыржым
йыр шарэн, кэчэ курык шэнгак
шойшталтэ. Зоилат йэропланым
ыштэн пытарыш.

—Бндыжым чылт кнагасэ сэмы-
нак ыштышым. Адакат ок кэлшэ
гын, вик тошкэн шалатэм. Вара ни-
гунам ом кучо—тыгэ ышкэ ушыж
дэн шонкалэн, Вэнья шольжым
вэлэнжэ нальат, тўгө „йэроплан“
колташ лэктын кайышт.

Лэваш ўмбак кўзэн шогальэ, по-
чэшыжэ нэрым ўштын-ўштын шо-
льыжо, шольыжо почэш пырысат
кудал кўзыш. Зоил „йэропланжым“
колташ йамдылалтэ. Рэзинкыжым
йатырак пўтырэн шогышат, кид гыч-
шэ мучыштарэн колтыш.

„Йэроплан“, — „выж-ж-ж“ шоктэн,

* Изи пила

пропэллэржэ дэн йужым пұчкын, 50 мѣтр чоло чонгаштымэк ижэ мландэ ўмбака варашла волэн шинчэ. Зоил гын, кушто шогымыжымат мондэн колтыш, тунарэ чот куаныш. Вѣнья воштыл-воштыл совым кырэн:

—Йѣроплан, йѣроплан—кычкырэн лѣваш ўмбач волэн, вигак аважлан каласаш куржо.

Зоилат, изи пырысыжат куанышыла почшым шогалтэн, лѣваш ўмбач тѣршитѣн волыш. Вара чумыр йѣшыжым погэн „йѣропланжым“ кок кум гана колтэн ончыктыш.

—Вот, авый, тый „от кѣрт“ маньыч, мый Пѣрвой май найрѣмлан пѣлѣкым йамдылышым. Тидѣ йѣропланѣмын лѣмжѣ „Пѣрвой Май“.

—Чын эргым, пѣш сай мастар улат! Мѣ ожно кугыжан влас годом

тыгайлан тунѣмын ыжна кѣрт, жапшат укѣ ыльѣ. Эргым-влак, толза кѣдыкѣм! Адакат чот тунѣмза, таза лийза!—аважэ пѣш йѣвыртымыж дэн Зоил дэн Вѣнѣям шупшал колтыш. Вара адак шыман гына вѣчкалтыш.

—Кугу лийам гын, лѣотчиклан тунѣмаш кайѣм.

—Ази, мыйымат намийѣт вѣт?—лыжга йѣкшѣ дэн Вѣнья йѣвыртэн йодо.

—Пырля кайѣна!—пѣнгыдын маньѣ Зоил.

Пѣрвой май кѣчын Зоилым йѣроплан модѣлым ыштѣн моштымыжлан пионьѣр костьум дэн пѣлѣкышт. Тосмѣт-сола (Морко район) ПѣКШ вѣлэн авиомодѣлист кружокым ыштышт. Тыштѣ кружок пашам Зоил вѣктара.

Пэрвой Май капиталист эллаштэ

Капиталист эллаштэ кугу 1 май пайрам кэчын пролэтар-влак вийан дэмонстрацым ыштэныт. Вэс эллаштэ пэрвой май социализм вэрч, фашизм ваштарэш, импэриалист сар ваштарэш кучэдалмэ лозунг дэн эртыш. Тидэ дэмонстрацыштэ нуно тўнъямбал пролэтариатын родиныжым—Совэт Ушэмым пэш чот йоратымыштым ончыктышт, тудым—пролэтар элым—аралаш эрэ йамдэ улмыштым ончыктышт.

Америкыштэ

Америк. Олалаштэ пэрвой май кэчын кугу дэмонстрацэ лийэдэн. Нью-Йоркышто 200 тўжэм дэмонстрант-влак йошкар знамым кидэш кучэн, „Интернационалым“ мурэн вич шагат коштыныт. Дэмонстрацэ ик фронт лозунг дэн эртэн. Тидэ дэмонстрацыш американ паша фэдэрацэ организацэ-влак, рвзээ организацэ-влак, уш паша ыштышэ пашайэн-влак, техник-влак, артист дэн писатбыл, тулэч моло-влакат лэктыныт.

Чэхо-Словакыштэ

Чэхо-Словак. Пэрвой май комунист дэмонстрацэ-влак пэш чот кумыл нёлталтын эртэныт. Нивэ дэмонстрацэ-влак ўмасэ дэч вийанрак ыльыч да чыла олалаштат лийэдэныт. Иатыр вэрлаштэ комунист-влак социа-

лист организацэ-влак дэн ик фронтым ыштэн дэмонстрацым эртарэныт. Шуко олаштэ дэмонстрацыш йатыр крэсаньыкат лэктын. Чэхо-Словакийын столицыштыжэ—Прага олаштэ пэрвой май кэчын 20 тўжэм йанган комунист дэмонстрацэ лийын. Париж обласыштэ строитбыл пашазэ-влак чыланат бастоватлэныт. Иатыр олаштэ шуко йанган дэмонстрацэ лийын. Марсэлыштэ дэмонстрацыш 75 тўжэм йэнг лэктын.

Английыштэ

Английын столицыштыжэ—Лондонушто дэмонстрацым ик фронт лозунг дэн организатлэныт. Митингыштэ вич тўжэм пашазэ лийын. Полицэ дэн кучэдалаш вэрэштын. Английын шолдра промыслэн центрыштэ—Глазго олаштэ дэмонстрацыш 10 тўжэм йэнг лэктын.

Польшышто

Варшавыштэ пэрвой май кэчын шуко кугу фабрик дэн завод-влак пашам ыштэн огытыл. Трамвай-влак кэчывалым кок шагат гыч вэлэ паша ышташ тўналыныт. Варшавыштэ шуко вэрэ рэволюцион пашазэ-влакын пэрвой май дэмонстрацэ лийын. Кэчэ мучко олан тўрлө районлаштыжэ дэмонстрацыш лэксэ-влак дэн полицэ коклаштэ кучэдалмаш лийын.

Йапонийыштэ

Йапонийын етолицыштыжэ—Токио олаштэ пэрвомай дэмонстрацэ кокыт лийын. Иктыжым нурла профсоюз-влак, вэсыжым „шола“ профсоюз-влак организатлэныт. Пэрвой дэмонстрацыштэ ныл тўжэм йэн нарэ, вэсыштыжэ 2,5 тўжэм йэн лийын. Токиошто пэрвой май кэчын 3

тўжэм полицэйский погынэн. Шола профсоюз-влакын дэмонстрацым тўжэм утла полицэйский шэкланэн. Йапонийын кугу промыслэн цэнтрыштэ—Осака олаштэ пэрвой май дэмонстрацыштэ 15 тўжэм пашазэ дэн службышо лийын. Дэмонстрант-влак шуко йошкар флагым нумал коштыныт.

РОЗА ДЭН ГАНС

Мьунхэн олаштэ (Гэрманий) 14 ийаш изи ўдыр—Роза Баймлэр ила. Тудын ачажэ—коммунист. Розан 12 ийаш Ганс шольжо, аважэ уло.

Влась вуйлаташ Гитлэр шогалмэк, штурмовик кидыш логалмэ дэч Розан ачажэ сурт гычшэ шылын кайэн.

Ик кана Розамытын пачэрышкышт штурмовик-влак толыныт. Нуно чыла ўзгарым тарватылын пургэдыныт. Пычал ўзгарым муын огытыл. Варажым аважым арэстоватлэныт.

Ик мынбар кэчэ гыч фашист-влак Розан ачажым кучэнытат, Дахаусо концэнтрацион лагэрыш колтэныт.

Ганс дэн Розалан йбсэ пагыт толын. Нуно коктын гына кодыныт.

Ик мынбар арнэ гыч Гансым тулык приўтыш налыныт. Тудым мўндўркэ — Ийэнысэ - Васэрбургыш нангайэныт. Ачажым кугыжаныш ужалышылан шотлэныт. „Гансым вэс сэмын воспитатлаш кўлэш, ачажэ корно дэн ынжэ кай“—маныныт нуно.

„Мыйын ачий кугыжаныш ужалышэ? Укэ, тудо коммунист ыльэ.

А коммунист-влак пашазэ-влаклан сайым ыштат,“—Ганс шонэн.

Гансым „воспитатлаш“ пижыч. Тудо школышто тунэмын. Сайын возаш, лудаш тунэммыж дэн тудлан паша ышташ чот пэрнэн. Ганс кэрмычым нумалын, звэска вўдым йамдылэн, кольмо дэн пашам ыштэн. „Вара тидэ туныктымаш, воспитатлымаш мо? Укэ тидэ—эксплоатацэ. Ачай коммунист: тудо чын ыштэн“—изи Ганс шонэн.

Розаланат паша ышташ пэрнэн. Тудо коопэративыштэ помышкалышылан шогэн, кэчыгут куршталыштын.

Кастэнэ колышаш гай нойэн мўнгыжэ пўртылын. Чот шонымо, паша ыштымэ дэн тўсыжэ шэмалгэ лийын. Розат тугак шона: „Ачай коммунист, тудо чын ыштэн“.

Талукат пэлэ эртыш. Ачажым лўйаш ыштэныт улмаш, но тудо концэнтрацион лагэр гыч куржын. Аважэ кызытат Штарэльгэймысэ тўрмаштэ шинча.

Ганс дэн Розан илышышт—тидэ фашист Гэрманийыштэ илышэ шуко йоча-влакын илышышт.

С. С. Р. Ушэмышкэ

2 эпизодан инсценировка

МОДШО-ВЛАК:

1. ЖАН—10 ийаш,	} Нивэ чыланат пионьэр-влак улыт.
2. ПЬЭР—12 ийаш,	
3. АНРИ—15 ийаш.	
4. БАРБЬЭ—пашазэ, комунист, фэр-мыштэ арэст дэч шылын илышэ.	
5. АЙУАР—фэрмым вуйлатышэ, 42 ийаш.	

ПЭРВОЙ ЭПИЗОД

Жанын пөлэмжэ, үстэл, пүкэн, кой-ко. Кас. Жан книшкам лудын шинча.

1-шэ кончымаш

Омса тўкалымэ йўк шокта.

ЖАН. Кō тушто?

ПЬЭР. Мый—Пьэр улам, поч.

2-шо кончымаш

Жан омсам почэш, Пьэр пура. Жан адак омсам тўкыла.

ЖАН. Ну, кузэ вара... Пьэр, ка-йэт?

ПЬЭР. Окса шотышто пушкыды-рак. Ачамжэ тошто сэмынак паша дэч посна ила. Оксажэ нимат укэ. Совет Ушэмыштэ илышэ пионьэр-влакын кузэ илымыштым шкэ шинчам дэнак ужын палашэмак кўлэш.

ЖАН. Чынак, мланна тидым палэн налаш кўлэш. Пьэр йолташ, тыйын шуктышаш папат—Франци-йысэ пионьэр-влаклан Совет эл нэргэн чыным ойлэн пуаш.

ПЬЭР. Но оксажэ... укэ вэт? Совет Ушэмышкыжэ кузэ мийэн толаш?.. Мыйын оксам пэшак шагал, улыжат пэл корныланат огэш ситэ.

Кушто оксам муаш... Пашамат муаш огэш лийыс.

ЖАН. Тый, мый да Анри лиймэ годым... мыланна кунарэ кўлэш, тунар пашам штэн налына ыльэ. (*Чар-нэн шога*). А Мишэл? Тудо оксам муаш сбрэн ыльэ.

ПЬЭР. Тудо арэстоватлалтын...

ЖАН. Кунам?..

ПЬЭР. Йудым. Ачажым арэстоватлэнытат, ачаж дэн ырыльа Мишэльымат кучэн нангайэныт.

ЖАН. Молан арэстоватлэныт?

ПЬЭР. Москосо йолташ-влакын возэн колтымо сэрышыштым муыныт.

ЖАН. Ик сэрыш вэрчын арэстоватлэныт?

ПЬЭР. Тугэ.

ЖАН. (*Пөлэмыштэ мōнгōи он-чэн коштэш*). Мом ышташ, Пьэр? Эн йōсыжым, кўлэшыжым ышталтын. Границэ гоч лэкташ пропускат уло.

ПЬЭР. Кўлдымаш паша. Кузэ гынат йōным ышташ кўлэш. Шōнымо пашанам шуктыман.

Кэнэта омсам шупшылмо, нэралтыма йўк шоктыш. Коктынат лўдмō сэмын лийыт.

ПЬЭР. Кō тушто?

ЖАН. Эй, кō тушто?

АНРИ ЙЎК (*Омса шэнгачын*)

вашталтымэ йүк дэн). Полиций управлэньэ гыч.

ПЬЭР (*Шыдын*). Мо күлэш?

АНРИ ЙҮК. Почса вашкэ.

ЖАН. Мо күлэш? Каласэ!

АНРИ ЙҮК. Ида лүд: мый—Анри.

ПЬЭР дэн ЖАН. Анри улмаш.

3-шо кончы маш

Омсам почыт. Анри шыргыж пурэн шогальэ.

ПЬЭР. Полиций толын манын шонышна.

АНРИ. Йолташ-влак, йамдэ лийза!

ПЬЭР. Окса, йолташ, уло пашам окса локтылэш.

АНРИ. Ит ойгыро, паша уло, окса лийэш.

ЖАН дэн ПЬЭР (*Анри дэк кэржалтым*). Паша... Пэш сай! Каласэ вашкэрак, кушто, могай паша уло?

АНРИ. Йолташ-влак, колыштса, Ланси гычын 10 километр өрдыштө фэрмэ уло.

ЖАН. Господин Айуарын фэрмыжэ?

АНРИ. Чын.

ЖАН. А-а, палэм. Тудо господин

Айуар үмаштэ ала мыньар пашазым стачкэ вэрч тьурмаш шындыш. Тудо пэш осал, лүдмаш.

АНРИ. Осал гынат, лүдмаш огыл. Мэмнан нэлэ жап годым пашам мумо вэрышкэ кайаш күлэш. Фэрмыштэ вашкэ гына парэпггэ дэн йошкар ушмэным йаастарашлан пашачэ-влак күлыт. Тушто иктаж коккум кэчэ ыштэна гын, тэвэ оксана лийэшат! Ик минутымат йомдарымэ ок күл, вашкэракың кайаш күлэш. Мэ тушко мийэн, пашашкэ йүд смэнлан шогальна.

ЖАН дэн ПЬЭР. Правильно, ура!

АНРИ. Йолташ-влак, жапым йуватыл, шуйкалмэ ок күл. Ала вэс пашазэ-влак мийэн шуыт, кызыт пашам кычалын коштшо пэш шуко.

ЖАН. Чын, содор кайаш күлэш. Окса йоным ышташ күлэш, шонымо пашанам шуктыман.

АНРИ. Шуктэна, 2-3 кэчэ пашам ыштэна, окса лийэш! Пьэр, вара Москош кайэна!

ПЬЭР. Совет эл нэргэн палэн налаш, Советэлысэ пионьэр-влак дэн кутыраш Москош кайэна!

ШОВЫЧ

КОКЫМШО ЭПИЗОД

Сарай көргө. Мэшак дэн корзинка-влак дэн парэпгым кодэн шындылмэ. Лукышто пудыргышо үстэл дэн тэпгыл. Занавэскэ почмо жапыштэ рвээ-влак корзинка дэн да мэшак дэн парэпгым нумал кодэн, күвар үмбак шындат.

1-шэ кончы маш

ЖАН. Йолташ-влак, умбакыжэ мыйын вий укэ. Ындэ тачэ 3-шо кэчэ тыгай нэлэ пашам ыштымэ

дэн шылыжэмаат тарватэн ом кэрт.

АНРИ. Тугэ. Господин Айуар пычырик оксажланат мэмнан пытартыш вийнам пытара.

ПЬЭР. Айста ындэ каналтэна. Тынар толашаш пий улына мо.

ЖАН. Мэмнам пийланат огыт шотло. (*Корзинкаш, күвар үмбак каналташ шинчым*).

ЖАН. Анри, пашам ыштэн нал-

шашлык оксанам господин Айуар
ок вучыкто? Ала вашкэ ок пу?

ПЬЭР. Ну-у, вучыктэн ончыжо-о!

АНРИ. Оксам вашкэ ок пу гын,
мэ кузэжым моштэна-а.

2-шо к о н ч ы м а ш

Барбьэ толын пура. Рвэзэ-влак төрш-
талтэн кынбэлытат, пашалан пижыт.

БАРБЬЭ. Рвэзэ-влак, нимат огыл,
каналтыза. Господин Айуарлан ом
каласэ. Тудо шкэ пашажым ышта.
Рвэзэ-влак, тэ кужэч улыда? (*Рвэ-
зэ-влак иктышт-вэсыштым ваш
ончалыт*). Йолташ-влак, тэ ида
лүд, ом каласэ. Мый шкэнан йэнг
улам.

АНРИ (*Барбьэм түслэн ончы-
шат, тудым палыш*). Барбьэ! Йол-
ташэм! Вэт тый арэстоватлалтынат
ыльэ?

БАРБЬЭ, Ш-ш... Тугэ... Шып
лийза. Мыйым лүмэм дэн ида кала-
сэ. Рвэзэ-влак, кузэ тэ тышкэ вэрэш-
тында?

АНРИ. Йолташ, умлэт? Мланна
Москош кайаш күлэш.

БАРБРЭ. Москош, умлэм.

ЖАН. Корнылан окса ок ситэ
да, паша ышташ толын улына.

ПЬЭР. Анри мланнапашам муо.
Ындыжым пашам ышталтын. Пьер-
лан Москош кайашыжэ ындэ сита.

БАРБЬЭ. Пьер, тый Москош ка-
йэт?

ПЬЭР. Тугэ.

БАРБЬЭ. Пэш сай. Тугэжэ тал-
нэт ик пашам пуэн колтэм. Мыйын
тидэ пашам налат?

ПЬЭР. Эрэ йамдэ улам!

БАРБЬЭ. Омса дэк иктажшэ

шогалза. Кө толгыч кыйэш гын, эр-
кын шүшкалтыза.

ЖАН. Йбра, мый шогалам. (*Ом-
са дэк мийэн шогалэш*).

БАРБЬЭ (*Конвэртым луктэш*).
Тидэ конвэрт көргыштö Моско-
со йолташ-влаклан возымо күлэш
сэрыш уло. Москошко мийэн шумэ-
кэт, МОПР комитэтыш пуртэн пуэт.
Но границэ гоч вончымо годым да
мойын тидэ сэрышым сайын шэк-
ланэ, күлэш вэрышкэ моштэн пыш-
тэ, кычалаш тўнгалыт гын, сай ок
лий.

ПЬЭР. Тидэ шүдымö пашатым
шуктэм. (*Омса воктэн оролэн шо-
гышо Жан шүшкалтыш. Изииш
лий, господин Айуар пурэн шо-
галыэ*).

АЙУАР. Адак лодырланэн кийэда!
Эк, йбрдымаш йоча-влак!

АНРИ. Каналташат ок лий мо?

АЙУАР. Жапым пытарэн, кажнэ
шагатлан канынэда мо?! Йаралан
тышкэ толын одаул! Йаралан тэм-
дам кучаш она тўнгал! Пашаш шо-
галтымэ гын, чот ыцтыза, ида ло-
дырланэ!

БАРБЬЭ. Господин Айуар огыл,
господин Айуар огыл, господин уп-
равльайуший манман!

БАРБЬЭ. Господин управльайу-
ший, тый рвэзэ-влак дэн изиш лас-
канрак кутыро.

АЙУАР. Ну, тыланда замэчани-
йым ыштыдэ ок лий! Тэмдан дэн
кутыраш мыйын жап укэ! Ну, паша-
лан, вашкэрак! (*Кайа*).

3-шо к о н ч ы м а ш

Нунак Айуар дэч посна.

БАРБЬЭ. Ну, шучко! Мыйын

кидыштэм документ лийэш ыльэ гын, тидэ шучкым шукэртак рэ-шотка коклаш пуртэн шындыктэм ыльэ.

АНРИ. Могай документ?

БАРББЭ. Икэчэ тидэ господин 500 тўжэм франкылан шойак доку-мэнтэм ыштэн. Мый тудым палэм. Да чыла тудын кидшэ гыч эртыш. А оксажэ, мэмнан шагал пашадар окса гыч чылт пэлыж нарэ шолышт кода. Садэ окса дэн ышкаланжэ капиталым ышта.

Сцэнэ шэнгэлнэ сигнал йўк шокта, кычкырат: „Эй, пашам пытарыза!“ Рвэ-зэ-влак шовычлав да вўдлан кружка дэн куржын колтышт. Изиш лиймэкэ круж-ка дэн вўдым, шовычым кондышт. Ки-дыштым, шўргыштым мушкаш тўнга-льыч.

4-шэ к о н ч ы м а ш

Господин Айуар пура.

АЙУАР (*Карзинкэ-влакым он-чыкта*). Тидыжэ мо? Пытараш кў-лэш!

ПБЭР. Господин управляйуший, вэт пэш паша кэчэ—кэчэ шот дэнэ ыльэ.

АЙУАР. Молчаты!

ЖАН. Мэ тыштэ ындэ ик мину-тымат огына шого. Пашадарым пу!..

АНРИ. Господин управляйуший, колат: пашадар.

АЙУАР. Пашадар—эрла кастэнэ. *Чэрэт дэн иктэ почэш вэсэ*: Кү-зэ эрла? Мэ эрла мартэн огына код. Эрла школышто урок тўнгалмэ кэчэ. Кум кэчэ гыч пашадарым пуаш му-тым пуэнат ыльыс.

ЖАН. Оксам.

АНРИ. Мэмнан паша вийлан ок-сам.

ПБЭР. Мэ закон почэш йодына.

АНРИ. Тидэ мэмнан права.

АЙУАР. Сита! Пашадардам кас кочкыш дэч вара налыда.

Кайа, тушкак мөнггэш шып толэшат, луыш шылын шогалэш. Рвэзэ-влакын ойлымыштым шып колыштэш. Рвэзэ-влак шўргыштым, кидыштым муш-мышт гodyм шкэ коклатышт пэш куты-рат.

ЖАН. Илышыштэ нигунамат ты-гэ нойён ом ул ала мо.

ПБЭР. Эшобы: 14 шагат пашам ыштэ да вўдыжгө вэрыштэ малтат, шўшө парэнгым пукшат.

АНРИ. Пэр, иктаж кэчэ эрты-мэк тый Москошто лийат!

ЖАН. Да, Пэр, тый Москош кайэн кэртат гын, вэт мланна йы-выртымаш!

АЙУАР (*Төршталтэн лэктэи*). Моско! Кө Моско нэргэн ойла? (*Рвэ-зэ-влак иканаштэ савырнэн онча-лыт. Лүдмө сэмын иктэ-вэсышт ваш ончалыт*).

АЙУАР. Тэвэ мо улмаш. (*Шы-дэикэн*). Окса огэш лий!

АНРИ. Огэш лий.

АЙУАР. Укэ! (*Рвэзэ-влак чыла-нат öрын шогальыч*).

АНРИ. (*Айуарлан мо нэргэн каласышашым кэнэта шоналтэн нальэ*). Господин управляйуший, тый колышт: мый дэнэм тыйын сэк-рэт документэт уло.

АЙУАР (*Öрын*). Могай?

АНРИ. 500 тўжэм франкылан шойак документым олталэн ыштэ-нат. Мэ кызыт пашадар оксанам налын огына кэрт гын, тыйын доку-ментэт кўлэш вэрыштэ лийэш. Вот вара талнэт күзэжым...

АЙУАР. Тидэ лийын огэш кэрт!
Тый олталэт! Күшто? Ончыкто?

АНРИ. (*Куртко гыч кагазым лукто*). Тэвэ докумэнтэт, господин йолташ.

АЙУАР (Кагазым шупшын налашлан Анри дэк кэржалтэш.)

АНРИ (Кагазым Жанлан пуа. Айуар Жан дэк кэржалтэш. Жан Пьэрлан пуа. Пьэр үстэл үмбака төршта, кидшым күш нөлта.)

АЙУАР (*Шыдэшитын*). Йөрдымаш рвэээ-влак!

АНРИ (*Айуар дэк мийа*). Господин йолташ...

АЙУАР. Мый күзэ тэндан йолташ улам?

АНРИ. Йонгылыш. Господин управляйуший, кунам мланна пашадар оксам пуэт, тунам ижэ тидэ кагазым налат. Тидэ документ кагазэт огэш лий гын, талнэт пэш сай олий. Вот, господин управляйуший, мый кум кана мартэ лудам. Кум кана лудмаштат пашадар оксам пуаш от ыштэ гын, тидэ күлэш кагазэт талнэт ок вэрэшт. (*Лудэш*). Раз!..

АЙУАР. Окса укэ!..

АНРИ. Два!

АЙУАР. Тидэ... тидэ чорт шинча могайэ!

АНРИ. Три! (*Шып шогат*). Кайэна, йолташ-влак. (*Кумытынат опса дэк кайат*).

АЙУАР. Вожылмаш! Налза пашадар оксадам! Нимолан йөрдымө рвэээ-влак! Ындэ тылэч вара шинчашэмланат ида кончо!

АНРИ. Мэмнан дэнэ сайракын кутыро, господин управляйуший, укэ гын, кагазэтат ок вэрэшт.

АЙУАР (*Шыдэшкэн*). Тэвэ тидэ кагазэш ышкэндан фамильэ тураш киддам пыштыза! (*Рвэээ-влак кидым пыштышт, оксам налыт*).

АЙУАР (*Оксам шотлэн пуэдэн пытарыш*). Ну, пиньэгэ-влак, ындэ кагаздам пуза!

АНРИ. Сайынак пэлэштэ, господин управляйуший укэ гын, кагазэт...

АЙУАР. Ындэ кагазым, кагазым манам!

АНРИ. Тыгэ йодман огыл. „Пожалуйста кагазым ындэ пуза“ манын йодман.

АЙУАР (*Пуйжым шырэн*). Пожалуйста кагазым пуза.

АНРИ. Во-от. Ындэ кагазэтым нал, таза лий, господин управляйуший. (*Кагазшым пуа*). Ну, ындэ кайышна, йолташ-влак. (*Куржыт*).

АЙУАР. Нимолан йөрдымө рвэээ-влак. Школышто шагал кушкэдыт, тыгай-влакым чот кушкэдаш күлэш. (*Садэ кагазшым ончылтэш*). Ах, чорт кашак! Олталэныт! Возыдымо йандар кагаз-ыс!

ШОВЫЧ

ШОЧМО ЭЛЫШТЫМ МУЫНЫТ

Ўмаштә, сәнтябр тылызыштә Совәт Ушәмьш Австрий гыч пашазә-влакын, шуцбундовәц-влакын йочашт толыныт.

Толмәкышт нуно 2 тылызә пү-тынъ ушәмьсә пионьәр лагәрыштә— „Артәкыштә“ канышт.

Туләч вара нуно Москошко, ышкә йоча пөртышкышт пөртыльыч, тунәмаш тўнгальыч. Кызыт нуно совәт йоча-влак гайак тунәмыт.

Нуно Совәт Ушәмьштә ышкә шочмо элыштым муыныт, ССР Ушәмьсә моло йоча гайак куанән илат.

ИК ЙЭШ ГАЙЭ

Мый иканат тыгай сбрал вәрыштә лийаш—Шәм тәнгыз воктән, „Артәкыштә“ илаш шоналтәнәт омыл ыльә.

Мә тушто ССР Ушәмьсә тўрлө наций йоча-влак дәнә пырля погынән улна ыльә. Ик йәш гай кәлшән илышна.

Совәт пионьәр-влак мәмнам тўрлын онгай кушташ, модаш, пионьәр мурым мураш туньктышт.

„Артәкыштә“ мә тўрдыжланат тунәмна. Чыла вәрәат дисциплина лийаш тыршышна.

Каролина Дьушон

МЭ ПЭШ САЙ ИЛЭНА

Мый Австрийыштә илымәм гыч тыштә Совәт Ушәмьш йочашт кузә йывыртән илат манын шонал-

тәнәт ом кәрт ыльә, кочкаш киндә лийын огыл. Урок дәч вара әртак кочкаш кычал кошташ логалын, нәлә пашам ышталтын. Тәмьн коштын омыл.

Австрийыштә йоча-влак урәмәш кушкыт.

Совәт Ушәмьштә илаш вәс тўрлө. Тыштә совәт правительствә йоча вәрч чот тырша. Мәәт, Австрий гыч толшо пашазә-влакын йочашт, пәш сайын иләнә.

Фәрдинанд Тотхордт

ТЫШТӘ ПАШАЗӘ ОЗА

Мый Совәт Ушәм нәргән ончычат әрә шонәм ыльә. Мәмнак тушманна-влак — фашист-влак Совәт Ушәмьштә пашазә-влак пәш удан, шужән илат, манын ойлат.

Тәвыс, шонымашкәм мыйат шум, — мый *Москошто* улам! Мый ән пәрвойак тыштә фашист агитатыр-влакын шойакыштым раш палшым.

Ән пәрвойак Совәт Ушәмьш строитыльнә пашажым ужын, өрын куанәм. Кугу строитыльствә ыштымашым Москошто гына вәлә огыл, моло олалаштат ужаш логальә. Тыштә пашазә оза. Тудо фабрикым, заводым ышкә шинчажә сәмьн арала.

Мә тыштә йывыртән иләнә, совәт правительствын йоча вәрч тыршымыжым ышкә шинчана дәнәк ужнына.

Вилли Ноймауэр

КИТАЙ ГЫЧ ТОЛШО СЭРЫШ

Мый 13 ийаш ылым. Ик кана йалышкына агэнт-влак китай фабриkyш пашазэ-влакым погаш толыныт ыльэ. Мэмнамат списыкышкэ возышт.

Йалыштэ илаш пэш нэлэ ыльэ. Шанхайыштэ 100 изи ўдыр-влакым онталэн нангайышт. Мэмнам тушко намиймышт годым, фабрик гыч 100 утларак 30 ийаш гай ўдрамаш-влакым луктыныт ыльэ. Изигына пөлэмышкэ 20 ўдырым илаш пуртышт. Шыгыр, шўлалташат йёсё.

Мэмнам туныктышо шўраш да шўшё ковыштам пукшат. Паша годым мыланна ик мутымат пэлэшташ ок лий, кё тидым ок шукто гын, чот гына кырат. Пашаш

эрдэн эрак кайэн, пычкэмыштэ вэлэ мөнгё пёртылына.

Пашам кастэн 6-7 час жапыштэ чыла пытарэна. Кэчэ гут 13-14 час йол ўмбалнэ шогэн пашам ыштэна. Эн пэрвойжо мэ кэчываллан ик пэл час жапым канэна ыльат, тудо жапым варажэ кўчыкэмдышт—15 минутым гына пуышт. Кызыт гын, каныш жап йалт укэ.

Мэ тыгай йёсё условийыштэ кум ий гына пашам ыштышна, а ышкэ йалт нонго тўсан лийын удна. Мэмнам вашкэ тыгыдэ йоча-влак адак вашталтат. „Мэй“ фабрик пэш сай урокым пуыш. Мэ ындэ рашак умлышна: буржуазий ваштарэш кучэдалаш кўлэш.

Аин

КУГЫЖА ГОДЫМ

„Мать“ кнага гыч

...Иктаж вич шүдө нарэ вэсэла рвэзэ-влак, ойган ўдрамаш да йоча-влак площадыш лэктыч...

...Йолташ-влак!—Павылын йонгыдо, пэнгыдэ йүкшө шэргылтэ. Кукшо, шокшо тўтыра авадын шинчажым когартыш, тудо „ты“ манмэш, трук пэнгыдэмшэ кашшэ дэн эргыж шэнтак мийэн шогальэ. Кўртнбө шўраш магнит йыр чумыргымыла чыланат Павыл йыр погынен шогалыч...

— Йолташ-влак! Кө улмынам мэ тачэ вие каласаш рэшитлышна. Тачэ мэ ышкэнан знамынам, чынын, эрыкын знамым кўшкө нўлталына!

Кужу ош тойа йужышто койын кодо, ончыкыла йоштэкин лийын калык коклаш пўчкылт пурэн йомо, ик минут гыч папазэ калыкын йошкар знамыжэ кайыкла койын вуй мучашыш кўзэн кайыш.

Павыл кидшым кўш нўлтальэ—тойа лўнгалтэ, тунам вара ош, йытыра тойам лу кид нарэ кормыштэн кучыш, нунын коклаштэ Павылын аважын кид ыльэ.

— Вийан лийжэ пашачэ калык!—кычкыральэ Павыл.

Ваштарэшыжэ ала мыньар шүдө йўк шэргылт кайыш:

— Вийан лийжэ... пашачэ партий, мэмнан партий!..

Калык шолэш, знамын значэны-

жым умлэн¹ налшэ-влак калык кокла гыч зкамэ дэкэ шэнгын погынат.

— Вийан лийжэ чыла элласэ пашачэ-влак!—кычкыральэ Павыл. Йывыртымашыжэ, вийжэ эрэ кугэмын, тудын ваштарэшыжэ тўжэм йўк уло кўргым тарватэн шэргылтэ...

Калык утларак шыгырнэн шогальэ. Павыл знамым рўзалтэн, йужышто тудо шаралтын, кўшкө кўзэн кайыш, кэчэ волгыдо дэн утларак йошкаргэн, кумдан шыргыжын...

„Тошто тўнья дэч ойырлэн!..“

Чэвэргалын, шыргыжалын Музин почэш Павылын аважэ ошкылэш, вуй гоч эргыжым, йошкар знамым ончыштэш. Тудын йыр калык: йужыжын сынжэ куанымыла койэш, йужыжын ойганла койэш, шинчашт тўрлө тўсан койэдат. Эн ончыч тудын эргыж дэн Ондрий кайат. Аважэ нунын йўкыштым колэш—Ондрийын пушкыдо, вўдыжгө йўкшө, эргыжын кўжгў йукшө дэн иктыш варналтын, урэм мучко шарлат:

„Кыньэл, тарванэ, пашачэ калык, Кыньэл крэдалаш, Шужышо калык!..“

Калык йошкар знамэ ваштарэш куржэш, ала мом кычкыра, йошкар знамэ дэн кайшэ дэн варна, пыр-ля кайа. Кычкырымэ йўк—мурымо йўкэш шула. Тидэ муро пўртыштө

эркын муралтын, а урэмыштэ тудо шэш вийан шэргылтэш. Тидэ мурышто күртнѳ гай пэнтыдылык шокта, калык-влакым ончыкылык мундыр корнышко ўжэш, тудо корнын йѳсылыкшым раш каласа. Тудо тошто илышын йѳсылыкшым кугу тулла ломыжышко савыра, у илыш корныш тошкалаш лудным пытарэн, ончык кайаш вийым пуа...

*„Кыньэл, тарванэ,
Пашазэ ка лык!..“*

Йужышто кугу той пуч муремыла чучэш. Мура, калыкым кычыра: иктыжын кумылжым сарышкэ (кучэдалаш) кайаш ўжэш, вэсыжлан у илышын сайлыкшэ нэргэн ўшандарэн каласа. Тушто—ўшанымаш корно койэш, тыштэ—ий гыч ийыш погынышо сырмашлан корным почэш. Ончылно, күшнѳ йошкар знамэ лупшалтэш. Чыланат куанэн тудым ончат.

— Кайаш!—ала кѳ куанэн кычыра.—Эх, могай сай рвэзэ-влак улыт!..

Ачажэ воктэн тѳрштылалын ўдрамашэт, пѳрйэнэт куржыт. Калык вудла йога: муро ўжэш, иктат чакнэн ок кэрт. Тидэ муро шкэ йўкшѳ дэнэ ончылнысым чыла йѳрыктэн, корным эрыкта.

Йошкар знамым ончэн, уждэгэчэ аважэ эргыжын сынжым ужэш: тудын күкш сангажэ, тул гай йўдышѳ шинчажэ тудлан рашак койэш.

...Трук калык тўшкан вуйжо ала кушак пэрныш, капшэ шогальэ, аптыранэн мўгыралтэн, шэнгакыла лупшалтэ, мурат ты манмэш шыпланыш, вара адакат чотырак, писын-

рак шокташ тўнгальэ. Адак угыч шыпланыш... Мурышо тўшка гыч ик йўк почэш вэсэ лэктын возыт. Посна-посна кычырымэ вэлэ шокта. Нуно мурым тоштыж гайак күшкѳ нѳлталын, ончык шўкалаш тѳчат.

*„Кыньэл, тарванэ, пашачэ калык,
Кыньэл крэдалаш,
Шужышо калык!..“*

Тидэ ўжмаштэ тошто гай пэнтыдэ ўшанымаш укэ, аптыранымэ чўчэш. Ончылно мо лиймым уждэ, шинчydэ, Павылын аважэ калыкым шўкэдылын писын ончыко кайа. Ваштарэшыжэ йэн-влак чакнат: йужыжо вуйыштым кумык сакэн улыт, йужышт сангаштым куптыртэныт, йужышт вожылмыла койыт, йужышт мыскылмыла шўшкат. Аважэ нуным онча, ойлыдэ шинчаж дэн сѳрвала, йодэш, ўжэш...

— Йолташ-влак!—ончылно Павылын йўкшѳ шэргылтэ.—Салтак-влак мэмнан гайак айдэмэ улыт: нуно мэмнам огыт тўкѳ. Нуно мэмнам молан тўкат? Вэт мэ чылалан күлшѳ чыным каласэна. Тидэ чын. Йолташ-влак, ончыко! Эрэ ончыко!

Павылын йўкшѳ пэнтыдэ, мутшо раш, йандар чанла йонгалтэш. Тугэ гынат, калык тўшка шалана: ик йэн почэш вэсэ тэвэ пурлашкэ, тэвэ шолашкэ шаланэн суртан суртышкыжо кайат, савар воктэн энэртилыт.

Аважэ ужэш: урэм мучаштэ, площадыш лэкмэ корным авырэн, ик тўсан, лопкан, сур (лудо) пырдыжла койын ик гай йэн тўшка шога. Кажныжын вачыштыжэ писэ тўран кошар штик йўштын, вичкыжын йол-

гыжэш. Ойлыдэ, тарванылдэ шогышо ты уло пырдыж гыч пашачэ-влак умбак йўштын пуалмыла чучэш...

— Йолташ-влак!—манэш Павыл. —ўмыр мучко эрэ ончык, мланна моло укэ.

Тымык... шучко... Знамэ кўшкө нёлталтэ, калык вуй мучаштэ шонышыла койын лойгэн, сурпырдыжла шогышо-влак дэк ныжылгын кайаш тарванышт... Аважэ ончалыэ, мोगыр-жо чытыралтэ, шинчажым кумалтышат, „ох!“ маньэ. Калык тўшка гыч ныл йэн гына ойырлыш: Павыл, Ондрий, Самойлов, Мазин...

— Почкыза тудым!—шыдэ йўк шэргылт кайыш.

Аважэ кидшэ дэн онжым руалтэн кучэн, ончал колтыш. Онча: шангэ урэмым тэмэн кайшэ тўшка аптыранэн шогалын, нунын дэчын йошкар знамэ дэн ончык кайшэ ныл йэнгым ёрын онча. Знамым нумалын ошкылшо почэш иктаж лу-коло йэнг кайа...

„Произвол пыта...“—муро йўк шокта.—„Калык тарвана“—пэнгыдын, шыдын тўшка куатлэ муро шэргылтэ.

Мурымо кокла гыч шып мутланымэ шокта:

— Командым пуа...

— На руку! (Кидышкэ!)—кычкыралмэ йўк шоктыш.

Иужышто штик-влак йыл-йыл чытыралтыч, штик-влак ўлыкыла волэн, ончыко шуйналтын, чойан шыргыжын, знамэ ваштарэш шуйналтыч.

— Ма-арш!

— Кайышт! — пэл шинчан йэн

пэлэштыш, кидшым кўсэнышкыжэ чыкэн, кужун тошкалын ёрдышкө эртыш.

Аважэ шинчажым тарватыдэ ончыко онча. Лудо йэн тўшка—салтак-влак тарванышт, урэм кумдыкыньэк шарлэн, шуэ шэргэ пўла койшо, шийла чолгыжшо штикыштым ончыко виктэн, эркын кайаш тўнгальыч. Павылын аважэ ончыко лэктын, эргыжэ воктэн чакырак шогальэ. Ондрийат Павыл дэч ончыко лэктын, шкэ кужу капшэ дэнэ Павылым авырыш.

— Йыгырэ кай, йыгырэ, йолташ!—кычкыралыэ Павыл.

Ондрий мурэ. Кидшэ шэнгэк кучымо, вуйжым кўшкө нёлталын. Павыл тудым вачыж дэнэ шуралта. адак кычкыралэш:

— Йыгырэ кай, ончылно знамэ лийжэ!..

— Ра-зойдис! (Шаланыза!) — ошкэрдыжым солкалэн, изи капан офицэр вичкыж йўк дэн кычкыра. Йолжым тудо кўшкө нёлтыштын, пулвуйым тодылдэ ошкэда, кэм пундашыж дэн сырыетымыла мландым „кроп-кроп“ шолтка. Тудын чылгыжмэш эрыктымэ кэмжэ шинчалан вигак логальэ.

А ёрдыж гычшэ, изиш шэнгачырак нэлын тошкалын, кугу капан йэн толэш, пондашыжэ нўжымө, ёршыжө—чал, кужгў. Пальто-жо лудо, кужуйўмал пачашыжэ йошкаргэ, лопка йолашыштыжэ тўкө (нарынчэ) лампас (ташма). Тудат кидшым шэнгэк кучэн, чал шинча пунжым кўшкө нёлталын, Павылым тура онча.

Аважын догар пундашкыжэ ко-
мылыа толын шинчын. Кажнэ ми-
нутлан кычкыралын колтынэжэ гы-
нат, онжым кучэн чыта. Тудым шү-
кэдылыт, тудо тайныштын, нымом
шоньдэ, уш кайшыла ончык кайа.
Тудо шижэш: тудын шэнгалнэ йэнг
эрэ изэмэш...

Йошкар знамэ нумал кайшэ-влак
дэкэ лудо йэнг-влак эрэ чак да чак
лишэмыт, салтак-влакын чурийыш-
тат раш койэш: ваш лийыт.

Лүдшө, аптранышэ йүк-влак кыч-
кырат:

— Рвэзэ-влак, шаланыза!..

— Власов, курж!

— Павыл, шэнгак!

— Павыл знамэтым шүэн колто!

— Тышкэ пуйан, шылтэм!—Вэ-
совшиков знамэ тойам руалтэн ку-
ча, знамэ шэнгакыла лупшалалтэш.

— Ит шүкө!—Павыл кычкыральэ.

Муро пытыш. Калык тўшка Па-
выл йыр шыгырын погынэн шо-
гальэ, но тудо ончыко шэнгын ош-
кылэш. Шып, йүк укэ, трук, кўшы-
чын шижын кэртдэ толын пэрмыла
волэн, калыкым йынгыдо ныл дэн
авалтыш.

Знамэ йүмалнэ иктаж коло йэнг
нарэ шога, шонэт—шучо огыл, но
нуно пэнггыдын шогат...

— Поручик, кид гычышт шүшын
нал,—кужу капан шонго йэнгын
йүкшө шэргылт кайыш.

...Павыл дэк изи капан офицэр
куржын тольо, знамэ тойам кидшэ
дэн руалтэн, энгыралтэн кычкыральэ:

— Кудалтэ!

— Кидэтым ит тўкө!—Павыл чот
кычкыралэш.

Йошкар знамэ йужышто лойга,
пурлаш, шолаш тайналэш, вара адак
вик шогалэш.

Садэ офицэр ёрдышкө тёрштыш.
Мландэ ўмбак волэн шинчэ.

— Налза! Кучыза нуным!—Йол-
жым „рошт“ тошкалын, кугыза кыч-
кыральэ.

Ала мыньар салтак ончыко тёрш-
тэн лэктыч. Нунын кокла гыч ик
салтак пычал кутан дэн солалтэн
колтыш,—знамэ чытыралтэ, шёрын
кайыш, лудо салтак тўшка коклаш
йомо.

— Эх!—ала кө чон йёсын кыч-
кыральэ. Ваштарэшыжэ салтак кок-
ла гыч Павылын йүкшө раш шок-
тыш:

— Авай, чэвэрын.

„Ила, мыйым ушышкыжо нальэ“—
аважын шүмжө шижэ.

— Чэвэрын, ньонойэм, чэвэрын!..

Мый дэчэм примэрым налза

Казакова Анукин сэрышыжэ

Пагалымэ пионьэр, тунэмшэ-влак, колхозник, колхозницэ-влак, акашужар-влак, иза-шольо-влак! Пионьэр отряд да пэдколлектив кўштымö почэш кузэ тунэммэм нэргэн возэм.

Мый Мэдвэдэво (Йошкар-Ола р-н) П. К. Ш-то 7-шэ класыштэ тунэмам. Шарнэм: тидэ школыш тунэмаш пурмэм годем тыгэ шоналтэн ыштышым: *тунэмаш тўнгалмэгычынак ик прогулымат ышташ огыл, мўнгыш пумо пашам шуктэн шогаи, туныктышо-влакын ойыштым сай колышташ, ышкэм-мым сай, арун кучаш, мыланэм пумо мэр пашамат сай ышташ. Нинэ пашам шуктэн шогаи тўнгалам гын, сай, примэРНэ тунэмшэ лийам*,—тыгэ шоналтэн налмэм почэш, пэрвой кэчынак илышыш пурташ тўнгалым.

Чынак, кум ий годсэк сай тунэм тольым. Школышто эн сай ударницылан шотлэныт. Сай тунэмэм дэн, ончыл ударницэ улмэм дэн молылан примэрым ончыктэн тунэм тольым. Кажнэ прэдмэт-влак дэн „сай“ да „отлично“ отмэткэ-влак лийын шогышт. „Уд“ прэдмэтым омат шарнэ.

Молан, кузэ мый сай тунэмам? Тэвэ молан: школышко кэчым кодыдэ коштам. Альэ маркэ причин дэч посна ик шагатымат кодэн омул.

Кажнэ урокышто туныктышо-влакын ойыштым пэш сайын умлаш тöчэн колыштам. Умлыдымо ойым шылтэн ом кодо, мом ом умло гын, эрэ йодам. Мўнгö пумо пашамат жапыштэ шуктэн толам. Мўнгö пумо пашамат „сай“ да „пэш сай“ отмэткан лийын толын.

Лудшо-влак, „йолташланэтшэ тунэмаш полшэт укэ?“ манын йоднэда дыр? Чынак, почэш шўдырнышö йолташ-влакланэм вий шутымо сэмын эрэ полшэн шогэм. Адак 5-6-шо класыштэ тунэмшэ-влакланат мо йодмыштым умландарэм. Тэвэ Смирнова К. да мойын мўнгышкэм мийэн йодыт, мўнгыштэм умландарымэ ок ситэ, ышкэдэкышт мийэн умландарэм.

Канымэ жапэмат моштэн эртарэм. Кажнэ каникулым пэш сайын, моштэн эртарэн толнам. Пэрэмэн годем гын, модыш-влакым организовайаш полшэм. Адак йара жапэм улмо годем тўрлö газетым, журналым, сылнэ мутан литэратур кнагам да мойын лудам. Лудын налмэм йолташ, колхозник коклаштат умландарэм.

Мый мэр пашамат сай ыштэм. Кызыт ДСУ-ым вуйлатэм. Мом шўдат гын, эрэ жапыштэ ыштэн, шуктэн шогэм.

Арулык вэрч чот кучэдалам. Ышкэмым арун кучэм. Чўкыдын мо-

чаш пурэм, ош вургэм дэн коштам. Шовынэм, пў эрыктымэ шоткэм, порошокэм, посна шўргѳ шовычэм, посна малмэ вэрэм уло. Кнага, журнал, газэт опташ посна уголокым ыштэнам.

Мѳнгыштѳ суртым арун кучэна. Мыйын арулыкэм ужын, авайат мыйын сэмынак тырпа.

Адак йара улмэм годым колхозыштат полшэм. Колхозышто йошкар пусакам почмо годым пэш чот тыршышым. Йошкар пусакаш 250 тѳнгэаш йал озанлык литѳратурым чумырышна. 5 кэчылан ик каңа колхозышто пырдыж газэтым луктын шогэна.

Мыйым, сай пашам ужын, тунэмшѳ, туныктышо, колхозник-влак моктат.

Лудшо-влак! „Казакова Анук ышкэжым ышкэ моктэн возэн“ манын ида шоно. Тидѳ моктымаш оклий, моло тунэмшѳ-влаклан примѳрым ончыктымаш лийѳш. Мый дѳчэм примѳрым налын, моло пионѳр-влакат мыйын сэмынак чын, сай ударник лийышт манын возэм. Моло школыштат ударник-влак йатыр улыт. Нунат ваш-ваш ышкэ опытыштым газэтыш, журналыш возэн шогат гын, пэш сай лийѳш.

Анук.

15-шѳ май, 1935 ий.

АНУК ШУЖАРЛАН

Мэдвэдэво школышто тунэмшэ ударницэ лүмэй.

Эрдэн эрак Эр кыньэлын Анук школын Ошкэда.	Садланак дыр Ударник лийын Примэрым Ончыктэн.	Лавра шүргө Мичинажым Аврал нальэ Ик мут дэн.
Кажнэ кэчын Нигэ дэчын Ончыч тудо Пэш вашка.	„Уд“ дэн „нэуд“ Тудын түсым Кэргын огыл Йошкартэн,	Анук талэ Тунэммаштэ, Анук талэ Пионьэр,
Тудым ужын Моло шамыч Куржыт школын Тунэмаш.	„Сай“ отмэтгэ Да „отлично“ Анук сыным Сылынэштэн.	Пашаж дэнэ Чапшэ күшнө, Пашаж дэнэ, Примэр!
Уло вийым Луктын талын Учашалыт Уш погаш..	Вараш колшо Клави дэнэ, Маньи дэнэ Вачийлан,	Ачаж дэнэ Аважланат Эрэ тудо Полышкала.
Анук талэ Тунэммаштэ, Анук талэ Кэч куштат:	Йолташ сэмын Полшэн кэчын, Ончыл ратыш Шогалтэн...	Сурт коклаштэ Ару тудо Пөрт көргыжым Ачала.
Мэр пашаштэ, Йэш коклаштэ, Йоча-влак дэн Модмаштат.	Адак ончо, Тэвэ тудо Цэрэмэнэ Годымэт,	Сай ударник Тый улмадым Итак волто, Шужарэм,
Шым ий годем Тудо ындэ Ушым кэчын Писэмда.	Модыш-влакым Луктэш угыч... Ай, могай сай, Кэртэш вэт.	Тошто ганьяк Адак ончык Ошкыл колто, Авукэм.
Шым ий годем Шанчэ дэнэ Кучэдалын Чот сэнга.	Тэвэ нунын Модыш лонгыш Ик полмэзэ Кэрылтэш,	Ончылынэтшэ Альэ шуко, Шуко пэшак Шанчэ күй,
Ты гутлаштэ Шуко-шуко Нэлым-йёсым Ту сэнгэн,	Шакшэ мутым Ойлышт налын Нэрым „пызльоо“ Нүшталэш.	Гранит күй гай Нелэ тудо... Лүддэ ончык Сэнгэн мий.
	Тидым ужын Анук писын Ончал колтыш Шинчаж дэн,	

ЛАГЭР

I

„Трү-ү-та та-рий“—пуч пуалтымэ ййүк урэм мучко шэргылтэ. Тидэ—пионьэр вожатый, пионьэр-влакым чумыраш үжэш. Тачэ вич шагатлан пионьэр сбор лийшаш. Колхоз правлэньэ пöрт ваштарэш шогышо, кишан мэнгэ вуйышто кэчышэ чан „тон!... тон!...“ шоктэн вич шагат жапым налдарыш. Шүрым кочкын шинчышэ Мику—„э-э, сборыш кайаш жап шуын ужат“—шоналтыш. Совлажым умша йыржэ пүтыралын, „йылтик“ гына подылмо шүржым нэльбат, кочкын лэктэ. Умшажым, жидшым мушко. Вара содор гына лукышто кэчышэ сумкажэ гыч йошкар галстукшым шүйышкыжө пидын, лэктын куржо.

Мику—пэш ура¹ рвэээ. Иктаж паша, альэ погынымаш, тудо чытэн шинчэн огэш кэрт. Шкэ вэлэ огыл, моло йолташыжэ-влакымат вашкыкта. Тэлым тунэмме годым кö, молан, кузэ, кунам, мо вэрчын школыш огэш тол гын, тудо палэн налын, чыла рашлэн каласа. Кызытат, моло йолташышт-влакым урэм мучко кычкырэн, ұлыл мучашыш волыш. Йарнакан куэ йымалнэ погынен шогышо йоча-влак Твоши корэм воктэн писын куржын волмыжым ужыч. Кочай манмэ гай: „колызо колызым тора гычак ужэш“. Чот куржмыжо

дэн Мику апшат кудысо пош гай вэлэ шүла.

Йоча-влак коклаштэ шогышо Микун гайак йошкар галстукан пионьэр вожатый—Санья, Микун вэк савырнэн сальутым пуэн, „Йамдэ лий!“ манын пэлэштыш.

—Эрэ йамдэ улам!—ваштарэшыжэ сальутым пуэн, Микуш вашэштыш.

—Альат погынен шуын огытыл мо?—Мику йыр ончалын йодо.

—Кузэ укэ? Тыйымак вэлэ вучэна,—маныт йолташышт-влак.

—Тугэжэ, тунгалаш вэлэ?

—Тунгалына. Рвэээ-влак, шыпланыза,—вожатый пэлэштыш.

Чыланат шыпланэн шинчыч...

—Пионьэр сборым почылтмашэш шотлэм,—Санья погынымашым почо.—Эн ончычак шурно погаш йамдылалтмэ нэргэн да моштэн эртарымаштэ пионьэр дэн моло тунэмшэ йоча-влакын задачышт нэргэн комсомол Айдуш ынлыктарэн пуа.

Чыланат „чурик“ лийын, Айдушын ойлаш тунгалмыжым колышташ йамдэ лийыч. Күкшакарак, ошалгэ тусан, самырык рвэээ изи кагаз ластыкым кучэн, раш ойлэн, умландараш тунгалыэ. Пылышышкэ „лыч да лоч“ вэлэ толын пэрна. Тудо рвэээ Йошкар-олаштэ кум ийлан тунэмэш. Кызыт кэнгэж каникуллан канаш толын. Тудо кэчывалым колхоз па-

¹ ура—писэ, чырэ, чысамсыр

шам тыршэн ышта. Кастэнэ ўдыр, моло рвэзэ-влак коклаштэ тўрлө онгайым, ужын коштмыжым, кнага гыч лудмыжым кутыра. Тудын кутырмажо почэш моло-влаклан ышкэ ужын коштмыштла, тўрлө кнагам ышкэ лудмыштла, школышто тунэмын палэн налмыштла чучэш. Садланак йара жап годым тудын йыр куткыла пўтырнэн, йōратэн колыштыт. Рвэзэ-влак вэлэ огыл, моло колхозник-влакат колышташ йōратат.

...Шурным погэн налмэ нэргэн да колхоз шурным аралаш пижмэ нэргэн пионьэр-влакын кумылыштым нōлтэн, кутырэн пумыжо почэш, иктэ-вэсэ гэрōйла койын, социалист шурным погэн налаш полшаш, осал дэчын аралаш йамдэ улмыштым раш ончыктэн, кутырэн пуыш. Айдушын кутырэн пумо ойжым ик ой дэн пэнгыдэмдышт.

Вара вэс паша нэргэн пионьэр вожатый Санья мутым налын кутыраш тўнгалы. Вычкыжрак ныжылгэ йўкшым колыштмэт вэлэ шуэш.

—Мэмнан пионьэр отрядлан область (кундэмысэ) пионьэр лагэрыш кайашлан ик вэрым пумо. Тидэ лагэрыш эн сай тунэмшэ, ударник пионьэрым колтыман. Кōм колтышашыжым лончылэн налын, палэмдэн пуза,—манын Санья каласыш.

Саньян тыгай сай увэрым каласэн пумыжым колын, пионьэр-влакын шўмышт „пырт-пырт“ кыраш тўнгалы. Могыр коваштэ кас йужэш „лыж-ж“ шэргылтэш. Утларакшым Микун шўмжō шокшы-ын чучэш. Адак ала могай йошкар кагаз ластыкым кўсээн гычшэ луктын ончыш,

вара мōнгэш эркын чыкыш. „Уло“ шиждэ пэлэштыш. Тўрвыжō „лўп-лўп“ лийын тарваныш. Ала мом пэлэштынэжэ ыльэ. „А вэт, чынжымак, Микун ударник билэтшэ уло. Тудо пионьэр кокла гыч ончыл ударник“—манын ик пионьэр пэлэштышат, Микун пэлэштышашым кўрлō.

—Микум келташ маныда мо?—Санья уэш йодо.

—Микум, Микум!—иктэ-вэсэ кычкыралын, Микум колташ тэмлат. Микун могоржо шокшо вўд опталмэ гай ырыш. Шўмжат утларак кылткаш тўнгалы. „Колтатак“ сэмынжэ шоналтыш.

—Мыйат тудымак шонэм,—манын вожатый Санья рвэзэ-влакын ойыштым пэнгыдэмдыш.

Сай тунэмшэ, ударник Микум кундэмысэ лагэрыш колташ ыштышт.

* * *

Санья дэн Микун коктын ваш шинчынытат, мўндўр корно нэргэн канашат.

—Тыгэ... Пойезд дэн Йошкар-олаш мийэн шумэкэт, вокзал гыч лэктатат, Совэт урэм дэн... Санья йолташ Микушлан умландара.

—Тыгэ-тыгэ, умлэм,—манын, Саньян ойлымо почэш Микун умлаштырша. Ышкэ сэмынжэ „муам дыр?“ шоналтэн, ышкэнжым ўшандара.

Йатыр жап кутырмōнгō Микунан адресым кучыктыш:

гор. Йошкар-ола, ул. Советская...

—Тэвэ тидэ адрес почэш вэлэ йодмуын пуат. Тэвэ тыланэт документ, 35 тэнтэ окса. Тыжэч виэ пойездыш кудалат, умлышыч?

—Умлышым...

—Вот, сай кошт! Пионьэр лагэргыч сэрэшим колто. Ну, кызытэш чэвэрын!

—Чэвэрын!—вашэштиш.

И

Жап—жапым покта. Тэвэ Микун вучымо жапшэ шуо. Мику альэ Звэнигово пазар дэч моло вэрэ ныгушкат мийэн огыл. Садлан мундур вэрыштэ ужын коштмыжо пэ-эш шуэш.

Тачэ Мику, могыржым мочаш йандарэштэн лэктат, күлэш арвэрым чумыркалаш тунгальэ. Тидым—тышкэ, тудым—тушко... Сэмынжэ кэлыштарэн корнылан күлэш арвэр-

чымэ йүкышт покта. „Ах омаг огэш тол“ шоналта. Вуйыштыжо түрлө шонымах: Йошкар-ола, по-йэзд, лагэр... Эр вэлэш гына малэн колтыш.

* * *

Кава түрэш волэн йомшо кэчэ шэм кожла умбак шыргыж-воштыл күза. Йал мучаштэ ушкал ломыжэш. Шорык—пачажым йомдарэн „ма-а, ма-а“ ломыжэш. Тудын почэш „рышт роч!“ шоктэн, муш сола покта. Адак, уло кэртмын күтүчө Кори „шорык-ы-ым лукса-а!“ манын уло йүк дэн кычкыра.

Күтүчө йүкэш Микунат „пурт“

жым йамдылыш. Саньан пумо адрес дэн оксажым пинчак күсэнышкэ сайын пыштыш. „Ну, ындэ чыла йамдэ“ манын шоналтышат, кылат ончылан пурдымө шынгалыкым шэргалын, йуалгэ вакшышкыжэ малаш пурэн возо...

Клат шэнгэлнэ улшо ломбышто шэргылтэн шүшпык мура. Микун пылышлан сылнын-сылнын шүшпык йүк толын пэрна. Вара шкэ-жат шүшпык лийын, муралтымыжэ шуэш. Адак урэмыштэ ұдыр-кэчэ-влакын воштылын, кутырэн шин-

пожалтэ. Аважэ кэчэ лэкмэ жапыш-так кынъэлынат, эр годсэк сурт көргө сомылкам түзлатэн пытарэ-нат, Микунан пукшэн колташ мэл-нам пэш күйэштэш. Ачажат куды-вэчыштэ ала мом пэш ышта. Кон-га ончылно шокшо мэлна „чыж-ж-ж“ шоктэн, пөртышкө мэлна ұпшым луктэш. Шынгалык йымач Мику тёрштэн лэктэ. „Путь-путь“ ыштэн шинчажым почо. „Ы-ы-у-у-х“ ыш-тэн каньышт нальат, омыжым кол-тыш. Вич минут жапыштэ шүргы-жым мушкын, чийэн шогальэ.

— Мику, ачатым кочкаш кычкырал! Кайашда жап шуын-ыс,—манын, аважэ каласыш.

— Сэйчас!—манын, ачажым кычкыралаш куржын лэктэ.

Мику дэн ачажэ пурмашэш кочкаш йамдэ лийэ.

...Микун ачажэ кидшым мушкын кочкаш шинчэ. Сосна игэ гай ұым күзэ дэн кұмыж гыч шуралтэн нальат, мэлна ұмбалнэ кудалыштыкташ тўнгальэ. Тудым ұжын Микуат аважлан туштын каласэн пуыш.

— Авай, ош ушкална шўльэ копна ұмбалнэ кудалыштэш.

— Айда коч, мом орадыланэн ойлыштат. Кушто шўльэ копнам ужынат?

— Эй, авай, чыным ойлэм понэт мо? Тэвэ мэлна ұмбалнэ ушкал ұй кузэ кудалыштэш манам.

Микун онгай ойлымыжлан ачажат „шыр-р“ воштылалэ.

Микун ачажэ ұстэл тёр гыч лэктын, трупкажым пурльат, „Мику, колхоз двор гыч имным кычкэн толмэшкэм мо кўлэшыжым йамдылэ!“—манын лэктын ошкыльэ.

Кастэнэ йамдылымэ арвэржым кучылт ончыш. Оксажым луктын, уэш шотлэн мбнгөш чыкыш. „Чыла уло“ шоналтыш.

— Мику, корнэтлан мэлнам опто. Тэвэ шолтымо мунэт,—аважэ лыжган пэлэштыш.

Шовыч вўдылкаш пўтырэн „гыдэ-годо“ чэmodаныш пыштыш...

— Тр-р-р! Мом тёрштылат?!— ачажын йўк калка ончылно шоктыш. Ты гутлаштэ урэм пуракым тўргыктэн, йолташышт-влак „Мику

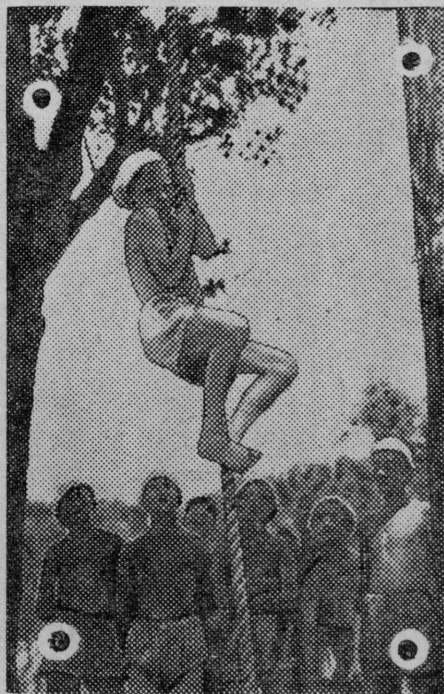
кайа, лагэрыш кайа“ манын куржын тольыч...

— ...Авай, кызтэш чэвэрын код.

— Чэвэрын эргым, сай коштын тол.

Чэmodанжым руалтэн, Мику лэктын кайыш...

— Йолташ-влак, чэвэрын!—манын, Мику кудал колтыш...

Микун шўмжэ вургыжэш. Ала куанэн, ала ойго, нымат огэш палэ. Йалым лэктын кайышт. Ужар уржа нур тайылым эркынак чўчкалтэн йортэн волат. Уржа озымат, „чэвэрын“ маншыла, вуйым савалтэн кодэш. Пэчэ воктэн шогышо кож мўндўркэ-мўндўркэ койын кодо. Ёмылан пушэнтгэ коклашкат шуыч. Тўрлэ йўкан кайык сылнэ дэч сылнын муралтэн, Микум ужатат.

Тыгэ палыдымэ, йот корно дэнэ,

Мику дэнэ ачажэ йортат. Коклан шкэ коклаштышт ала мом пэлэштат. Кава пундаштэ шыратарэн ончышо кэчым, вуйым комдык ыштэн Мику ончалэш. „Альэ кэчывал шуйн огыл“ шоналта.

Чодра вишкыдэмаш тўнгалъэ. Рунэн оптымo чодра мучашдымэ кийа. Шуэ чодра кокла гыч пўрт-влак койаш тўнгалыч. „Йалыш лэктына ужат“ Мичу шоналта...

...„Тр-р-р!“ манын, Микун ачажэ имныжым шогалтыш,

— Эргым, ужат? Тэвэ ош она

дыжо котомкаштым тонгэд возынытат, нэрым шупшын малат, кудыжо шогат, шинчылтыт, чыланат пойээд толмым вучат.

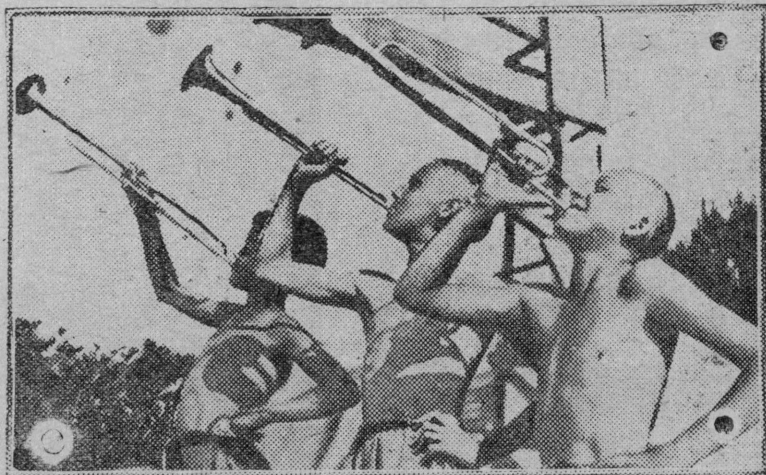
Изиш лиймэк, билэт ужалымэ окна почылто.

— Кому билет?—рэшоткан окна гыч кугу йўкан руш кычкыралъэ.

„Гуж-ж“ тарванэн, билэт вучыш-влак чэрэтыш шогалыч... Микушат кугу йэнг коклаштэ пэнгыж шога. Эркын-эркын окна дэкэ шуо.

— Куда?—Окна гыч йодо.

— Йошкар-ола—пэлэштыш Ми-

кэчыман пўртыш кайэт... Ындэмый мўнгў пўртылам—манъэ ачажэ.

— Йўра,—манын чэmodанжым налын, трантас гыч тўрштэн вошыш.

— Эргым, чэвэрын!

— Чэвэрын ачай!—манын коктын пэлэштэн ойырлышт...

...Ачажэ савырнэн мўнгў мoгырыш кудалын колтымэкэ, Микушлан йокрок чучо... Ош онгам ончэн, чак лишэмэ. Онгаштэ возымым лудо: *Станцэ Шолонгэр*... Ёрмалгымэ сэмын лийын, пўртыш пурэн шогалъэ. Калык „шын-шын“. Ку-

ку. Оксажым вашкэ пуыш. Ик изи кагазшэ ўлыкў возо.

— Один?

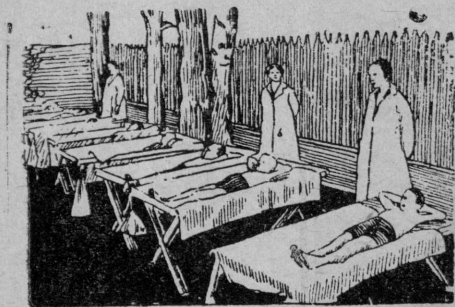
— Один.

— Получай!

„Йўрыш, билэт лийэ“—шоналта.

Чэmodанжым налын, тўжвак лэктэ... Изиш лий, шўртў гайэ шуйналт вочшо рэльс дэнэ шэм кожла гыч паравоз мўгырэн лэктэш. „Гылтэ-голто,гылтэ-голто,галт. Чышт-пушт-чыж, дўр-р-р-гўрт“—паравоз шогалъэ. Чынак, Мику пэрвой гана паравозым ужэш. Паравоз,

вагон, вагон почэш вагон пыжык-талтын. „Вагонжо-о-о, мэмнан йал кутыш улыт-ыс“—Мику шона. Йән-влак куткыла шолыт. Пурат, лэктит, иетэ-вэсэ ала мом кутырат... „Чыр-р-р!“ кондуктор шүшкалтыш. „Фу-фү-фү-ү“ паравоз шүшкалтыш. Микуат йән-влак дән пырлыа вагоныш пурэн шинчэ. „Фүү-фү-фүү!“—адак паравоз шүшкалтыш. „Гурт-лүр-р, гүж-ж“—паравоз тарваныш. Тыш-туш Микуш тайныш. Писын-писын паравоз ончык чыма. Виш окна гыч Мику куанэн онча. Ужар-гын-кандын койын чодра шэнгэкла куржэш, тэлефон мэнгат куржмы-

ла койын кодыт. „Ласка“—шоналта Мику...—„Э-э, мэмнан шэм ожэт кузэ писын чыма“... Мику ыш чытэ, вэр гычшэ тарванэн, окна гычшэ вуйжым гына луктын шуктыш, „вырт“ вэлэ шоктэн, пуракан картузным вуйгычшо мардэж пуалын шуыш. Сайын ончалынат ыш шукто, ала кукак мүндүран картузшо кийэн кодо. „Уй-йуй, ну мардэж талэ-э“—öрын, Мику шоналта. Нарыштэ шинчышэ ик йән, Микун картузшо кодмылан „шыр-р“ воштылалыт,—эргым, кусо улат?—манын йодо.

—„Изи Маламас“ колхоз гыч улам.

— Куш кайэт?

— Йошкар-олаш, пионьэр лагэрыш,—умландара Мику. Паравоз эрэ ончык кудалэш.

— Пэш сай, эргым, лагэрыштэ сай каналтэн толат,—пэлэштыш садэ йән.

„Тидэ марий сайэ“ шоналтэн, тудо йән пэлэн Мику шинчэ. Ик стансым эртат, вэсым, кумышым... Паравоз „ох-ох-ох!“ шүлалтэн лудо шикшым луктын, ончык писын чыма. Шикш—пылла койын кодэш. Мику адак окнаш вуйым чыкэн онча. Ужар олыкым, „кадри-мугри“ йогын вүдым, ошын йошкаргын койшо олам ужэш. Шүмжө утыр пыртка... Иуж ситыдымыла кэлгын шүлалта.. Ужэш: Йошкар-ола вокзал лишэмэш. Паравоз—йүкым пуа... Паравоз шогальэ. Калык куткыла вагон гыч лэкташ тўналыч. Йән дән „пылт-пулт“ төрштэн, вагон гыч Мику волэн шогальэ. Мучашдымэ йән... Иктэ-вэсэ ола могырыш ошкылыт. Микуат йән каймэ могырыш ошкэда... „Дрү-үк!“ мўгыралтэн, автомобиль кудалэш... „Вуж-ж“ мардэж йуж лийын кодэш. „Азап!.. Шангысэ мардэж шонышым. Машина чот кайа улмаш“—шоналтэн, чара вуйжым „йовызэк“ нийалта. Картуз укэ. „Нимогай мардэжат укэ“. Тыгэ түрлым шоналтэн, олашкэ лишэмэш.

— Э-э, чу, адресэм!—пэлэштэн, күсэнныштыжэ пургэдаш тўналыч. Ик күсэнныштыжэ онча, вэс күсэнжым савыра—адрес укэ. „Тыпу! Куш лийын?“...—öрмалгэн, адрес-

шым кычалаш. „Мо, эх, укэс! Эх томаша, окса лукшэмла лэктын во-зын ужат“—пэлэштышат, лывыж-гышэ саска гай лийын, ола урэ-мыштэ йатыр өрмалгэн шогыш. „Ала иктаж марийым ужам“—шо-налтэн, чэmodанэшыжэ шинчэ. Йэн-влак мбнгэш-ончэш коштэдат. Ала марий, ала руш ошкэдат, палаш йөсö.

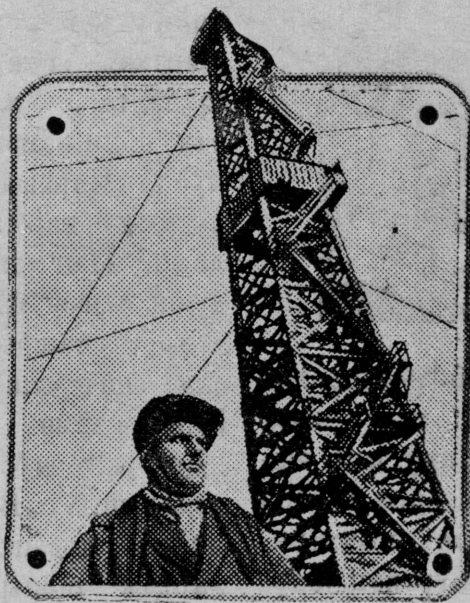
— Мом ыштыл шинчэт?—кэнэта эртэн кайшэ йэн йодо.

— Укэ, тышкэ... лагэрыш толы-

намаг, ала куш кайман? Адрэсэм йомдарэнам—манаш төча Мику. Во-жылмыжо дэн шүргыжат чэвэргыш. Могыржо ырэн кайыш. Садэ йэнгат, йочан өрмыжым палышат, „айда мыйдэнэм! Тыйым намийэн кодэм“—маньэ. „Поро йэн, намийэн кодас“, Мику шоналтыш. Куанэн, вэр гычшэ тарваныш. Вара садэ йэнг почэш ошкыльо.

Тидэ йэнг—комсомол обкомышто ыштышэ Трофимов улмаш.

(Мучашым вэс номырышто лудса)

ПИЙАЛАН ТУКЫМ

Пионьэр-влакын мурымьштым колмыштыла

Муралталза,	Изын-кугын	Вачэ гочино
Муралталза,	Лым лийдэгэч	Котомкажым
Онгыр гайэ	Йүдшө кэчыжэ	Сакалталын
Йүкдам луктын.	Йүлэн.	Огэш ошкыл
Ошкылалза,	Курым-курым	Йодын киндым
Ошкылалза,	Йэнг вий дэнэ	сурт воктэн.
Тумырдажым	Илшэ-влакым	* *
Пэралтэн.	Лач октябрьычтэ	Олык мучко
Тэндан ганьэ	Колтыш пастырэн ¹ .	вольык кўтым
Пийалан, сай	* *	кўтымаштэ
Йоча тукум	* *	Тыйын огыл
Олык валнэ	Кэчэ кўзыш	Шўм мурэтшэ
Саска ганьэ	вуй ўмбакэ	Йонгалтэш.
Чот шарлэн.	Шыргыж-шыргыж,	Лэнин-Сталин
* *	Лавран корно	Куго-куго
Тэндан ўмыр	Шинчэ ик төр	Школ пёртлаштэ
Эртэн куго	Таптылгэн.	Ушэт сайын
Курым-влакым,	Пэлэдалтэ	У йуж дэнэ
Түрлө-түрлө	Локама гай	волгалтэш.
Кучэдалмэ	Йоча илыш,	* *
Корно-влак дэн	Йоча колтыш	Пэлэд кушшо
ошкэдэн.	Уло шўм дэн	Пийалан, сай
Ласкан,	Шўлалтэн.	Рвэзэ тукум,
Сайын	* *	Тлат пуалтын
Шыргыжалшэ	* *	Илышважын
Илыш кэчым	Орлык мурым,	Пэрвой йам.
Ужын огыл	Бндэ огыл	Муралталза,
Тидэ кэчысэ	Муралталын	Муралталза
Мартэ.	Совет рвэзэ	Сылнэ мурым,
* *	Кайа эрык	Муралталын
Тыланда вөрч	Корно дэн.	Мэмнан тачсэ
Ача кумыл	¹ Пастырэн—поктэн,	Илышнам.

Йоча-влак мом луднэда?

Школышто тунэмшэ йоча-влаклан, пионьэр-влаклан, ачашт-авашт да туньктышо-влаклан.

Мэдвэдэво школышто тунэмшэ пионьэр-влак марий писатэль, поэт С. Г. Чавайнлан, Шкэтанлан, Шабдар Осыплан, Олык Ипайлан писам колтэныт— „мланна кэлшышэ сылнэ литэратурым пуза“—манын йодыт. Нинэ писатэль, поэт-влак нунылан ваш мутым пуышт. (Ваш мутыштым үлнө лудса).

Чынак йочалан кэлшышэ литэратур путырак шагал. Шукыжо тыгэ шонат: йоча илыш нэргэн сэрымэ гын, тидэ йоча литэратур лийэш. Тудыжо тугэ, йоча илышымат ончыкташ күлэш. Но йоча-влак түрлыжымат палэн налнэшт: чодраштэ түрлө йанлык (звэр), кайык кузэ ила, түрлө калык илышымат умлынэшт.

Викак каласаш күлэш: писатэль-влак шукыжо йоча илышым пэш шагал палат, адакшым йоча-влаклан могай кнага күлэш, тидым огыт палэ.

Тыгэ койэш: тидэ шотышто писатэль-влаклан ышканышт полыш күлэш. Тидэ полышым йоча-влак ышкэак вэлэ пуэн кэргыт.

Марий обласысэ Совет Писатэль Ушэм, „Рвэзэ комунист“, „Йамдэ лий“ газет редакцэ-влак тэндан дэч тыгай полышым йодыт:

1) Могай кнагам лудында, лудмо кнагаштыда можо кэлшэн огыл, молан кэлшэн огыл.

2) Могай кнага тыланда күлэш (кө могай кнагам утларакшэ лудаш йөрата).

Тидэ йодмаш-влаклан вашмутым чыланат колтыза, түшкан кангашэнат сэрэн кэргыда, адак кажныжат ышкэ шонымашыжым сэрэн колтэн кэртэш.

Пионьэр-влак, үшанэна, тидэ пашаштэ ончылно лийыт. Тунам вара писатыыл-влак вашкэрак йоча-влаклан күлэш кнагам пуэн кэргыт.

Сэрымыдам „Рвэзэ Комунист“ дэн „Йамдэ лий“ редакцыш колтыза.

Марий облас Совет Писатэль Ушэм вуйлатышэ *П. К. Карнов*

„Рвэзэ комунист“ редактыр *М. Васильев*

„Йамдэ лий“ редактыр *З. Йаковльэва*

С. Г. ЧАВАЙН йолташын сэршыжэ

Рвэзэ йолташ-влак! 4 № „Пионьэр йүкэш“ возымыдам лудым. Тидэ возымыда мыйым пэш куандарыш. Купкын шогышо рвэзэ калык марий литературым йбрата, тудын кушмыжлан куана, мари поэт, писатэл-влакым пагала. Тидэ пэш сай. Тидлан куанаш лийэш. Только иктэ сай огыл, мари писатэл-влак тэндан, пионьэр-влакын, илышдам огыт шинчэ, тэ, пионьэр-влак, писатэл-влакын илышыштым огыда шинчэ. Тыштэ утларакшэ писатэл, поэт-влак титакан улыт: нуно тэндан илышдам шагал тунэмыныт, а ышкэ илышышт нэргэн пырчат возэн огытыл. Тидэ титакым төрлаташ күлэш. Ончыкыжо писатэл-влак ышкэ илышышт нэргэн возэн шогышт. Вэт писатэл кузэ ила, мом ышта, лудшо-влакын палымышт шуэш...

Тэ, пионьэр-влак, тыгэ возэда:

„Тэ, пагалымэ писатэл, поэт-влак, мылана, рвэзэ-влаклан, йбрьшым пэш шагал возэда. Мэмнам мондаш тунгалын улыда ала мо? Мылана йбрьш пиэсым, ойлымашым, почэла мутым да мойын возаш ала ёрканэда, ала рвэзэ кокласэ илышым сайын огыда палэ да ала мо?..“

Тидлан тыгэ каласаш возэш:

Мэмнан марий писатэл шуко огыл. Улыжат эртак писатэл паша дэнэ огыт илэ, писатэл пашам моло паша кокла гыч вэлэ ыштал... Писатэл-влакын калык коклаш лэктын кошташ йонышт укэ, возымыштым сайынак сылнэштарап жапышт укэ...

Тугэ гынат, мэмнан мари писатэл-влак писатэл пашаштым огыт кудалтэ, вийышт шутымо сэмын возэнак шогат.

Тидэ жапыштэ кө мом воза, тудо

ышкэ пашажэ нэргэн ышкэ каласа шонэм. Мый ышкэ пашам нэргэн каласэм:

1. Кызыт мый „Акпатыр“ пиэсым пэчэтлашлан йамдылэм. Тудым 1-й майлан йамдылэн шуктэнам. Тидэ ик пашам.

2. Вэс пашажэ тыгайэ. Мари калыкын 1905—1914 ийласэ илышыж гыч романын возаш тунгалым. Тудым шыжылан возэн шуктынэм.

3. Кумышо пашажэ лачак тэндан йодымыдам шукташ калша. Пионьэр илыш гыч пиэс возаш мый МарГИЗ дэнэ договорым ыштэнам. Пиэсым 1-й сентябрлан шуктынэм. Адак икшывэ-влаклан лудаш „Кутко“ луман ойлымашым возэм. Тидланат договор ышталтын.

4. Нылымышэ паша. Тидыжэ ышталтын. Йанвар дэн февраль тылызылаштэ моло паша кокла гыч мый, мари дошкельник-влаклан кэлыштарэн, рушла гыч кок кнагам кусарэнам. Иктыжэ— „Мэмнан йаслына“, вэсыжэ— „Шотлана“. Кокытшат түрлө чиа дэн кэлыштарымэ, сүрэтан лийыт. Кызыт нуно Москошто пэчэтлалтыт. ЙочаГИЗ лукто.

5. Визымышэ пашажэ тыгайэ. Мый ышкэ илышэм гыч очеркым возэм: кузэ мый поэт, писатэл, драматург лийынам.

Чыла тидэ пашам ыштэн шукташлан тэндан дэчат полышым йодам. Тэ ышкэ пионьэр илышда нэргэн мланэм возэн колтэда гын, мыланэм пэш кугу полышым пуэда ыльэ. Писмам мыланэм тыгай адрес дэнэ колтыза: *Йошкар-ола, Анисимовская, 40.*

Мландэ кошкымэшкэ тэ пасушко мойын кошташ тунгалыда гын, тэндан илышдам ончаш мийаш шонэм. Увертарыза, кунам мийаш лийэш?

Писатэл салам дэнэ *С. Чавайн.*

ШАБДАР ОСЫПЫН СЭРЫШЫЖЭ

Шольо, шужар-влак!

„Пионьэр йүк“ журналын 4 № ыштыжэ писатель-влаклан возымо сэрышдам лудым. Лудын лэктымат, ик шот дэн пэш куанышым, вэс шот дэн адак вэс түрлырак шонымашат лэктэ. Ваш мутым пушыла лачак тидэ шонымашэм нэргэн возынэм.

Тэ мэмнан дэч йоча литэратурым возаш йодыда. Тидэ пэш сай. Тыпэчын раш палэ; тэ сылнэ литэратурын йөрэтэда, мо пэчатлалт лэкшым лудын шогэда. Тидыжэ путыракат сай. Чынжымак вэт сылнэ литэратурын ылышлан күлэшыжэ пэш кугу. Моштэн возымо литэратур произвэдэньэ ылыш нэргэн шуко шинчымашым пуа, кэлгэ шонымашым тарвата, кумылым нёлта, чумыржо—капитализмын кодшо—косаж дэнэ вийан кучэдалаш, у ылышым, социализмын ышташ туныкта.

Мастарын возымо сылнэ литэратур произвэдэньым налын лудыда. Мутлан: тушто сай рвэзын, пионьэрын ылышыжым, ударнэ пашажым, тунэммыжым, нэлым сэнгэн вийан кучэдалмыжым ужыда. Мастер писатэль воза гын, ончыктымэ йэнгын сүрэтшэ тэмдан шинчада ончылно шогымо гай раш жойэш. Тэ тудым йөрэтэда, тудын дэн пырля куанэда, тудын ойгыж дэн ойганэда, тудлан изин-кугун полшымыда шуын колта. Шкэнданат тудын гайак талэ, ушан лиймыда шуэш. Ончыкталтэш ма клас тушман, лодыр, хулиганлэн коштно, эртак ышкэж нэргэн гына шонэн ылышэ умбалэ йэн—тэ тудлан шыдэшкэда, тудым ужын огыда кэрт, тудын дэнэ кучэдалмыда шуэш. Ончыкталтэш ма моло ылыш койыш; пүртүсын чэвэржэ, ай-

дэмын түжвал түсыжэ, көргө моторлыкшо—гэройлык пашажэ, кугу шонымашыжэ, усталыкшэ, тулэч моло—чылажат ылышым, тўннам утларак умлаш, кэлгынак ужаш туныкта. Тыштэ сылнэ литэратурын кугу куатшэ. *Садлан сылнэ литэратурым эрэ лудын шогышо йэн шуко шинча, кугу шижмашан лийэш, шкэжат эрэ вэсэмэш, у социалист айдэмыш савырна.* Сэрышда гыч палэ: тэ тидым умлэн улыда, садланак кугурак писатель-влак дэч күлэш литэратурым возаш йодыда. Тэвыс тидланак мый пэш куанышым.

Ындэ вэсэ. А тэ, шольо, шужар-влак, шинчэда: кузэрак кугу ййготан писатэль тланда кэлшышэ, күлэш произвэдэньым возэн кэртэш? Тудо вэт кугу ййготан, тудо ылышымат вэс сэмынак онча, тудын ушыжат вэс түрлынак шонэ, йылмыжат вэсэ. Тудо ышкэ шотшо дэнэ пэш сай йоча литэратурым возэм шона, а тэ лудыда—чылажак сайат огыл. Вэт тыгэ лийын кэртэш? Вэт илалшырак писатэлын йоча ылышыжэ вэс саманыштэ эртэн, тудын изи годым ужмо-колмыжо, шонымыжо вэс түрлө, кызытсэ йочалан умлашат нэлэ. Мэ кызытсэ йоча ылышым, рвэзэ-влакын шонымашыштым, интэрэсыштым шагал шинчэна, садланак тланда кэлшышэ литэратурым возаш мланна нэлэ.

Вара мом ыштыман? Очыни писатэль-влаклан чот полшыман. Мэмнан Совет Ушэмыштына коч могай пашамат массэ дэн пырля ыштыман. Литэратур пашаштат тыгак. Мэмнан писатэльна—возэн, лудшына—лудын гына

огөш шинчэ. Лудшат писатэдьлан полша, писатэдьлат лудшылан полша. Тидын дэнак мэмнан литэратурнат, моло искусствынат, пүтынь культурнат массылык лийын шога. Йоча литэратурышат тыгак лийман дыр. Чумыр каласаш, мыйын шонымашэм тыгай: сай, сылнэ йоча литэратурым эртак писатэдь гына ышкэ ораж дэнэ возэн ок кэрт, тудлан чот полшашда возэш.

Полшашыжэ вэт түрлө сэмьн лийэш. Эн пэрвойак писатэдь-влак дэнэ кылым пэнгыдын кучыман. Писатэдь тэндан ылышдам түрысын, кэлгын, раш ужын шогыжо. Тэндан ылышым сайын шинчыдэ возаш ок лий, тидыжэ палэ. Мо чоло мэ тэмдан ылышдам пинчэна? Пэш шагал, пэш куашын (талкан), утларакшым пайрэм могырым вэлэ. Мэ шинчэна—тэ школыштэ тунэмыда. Кузэ? Тудыжым лачак каласэн огына кэрт. Утларакшым рэволюцион пайрэм годым, йошкар галстукым сакэн, түмыр пэралтэн, муралтэн ошкылыдам, адак торжэствэннэ кас годым, концэрт годым лэктын муралтымыдам, почэла мут лудмыдам, моло чэвэр койышдам ужна. Садланак тыгэракын возалтэна:

„Рат дэн сайын муралтэн
Урэм воктэн кайэна...
Йошкар галстук сакалтэн,
Йошкар тистым лойгыктэн
Мэмнан отрэд йоргала...“

(Иванов М.)

Тидэ ик могырым сай, тидым ончыкташ күлэш. Тугэ гынат, эртак тидын дэн ок лий. Тэмдан ылышда, пашада эртак тыштэ вэлэ огыл вэт. Вэт ончытыда йошкар галстук сөраса гын, тудо чылт арамак кэржалтын огыл, тудын шэнгалнэ кугу паша, ударлын тунэмаш, нэлэ пагытат уло дыр. Тудыжым мэ огына уж. Уна тэвэ изи Коришлан йошкар галстукым сакымашкыжэ шуко йүштэ-шокшым ужашыжэ моголын вэт. Тыгэ шөл, паша эртак түмыр пэралтэн „йоргалымаштэ“ вэлэ огыл. Тудо ылыш-

дан ик изи могыржо вэлэ, а мланна чыла могыржат пэш күлэш.

Тэвыс—*ончыктэн пуза мланна ылышдам, шкэндам түрысын, кэлгын. Шукат ок күл, ик кэчэ мучко ылымыдам ончыктэда гынат, сита. Но тидэ кэчыжэ типичнэ (эрэ лийшэ) кэчыда лийжэ*, да чылажат койжо: пашада, мөнгысө ылышда, шонымыда, куанымыда, ойгыда—чыла, чыла раш койжо. Тэвэ, польаш, тыйын йолэт гай пидмэ сай койэш, ыштырэтат түжвач ончаш пэш ошо. Рончалтэн ончышан: ала йымалныжэ лавран чулка, ала ыштыржат түжвач вэлэ йандар. Тэвыс, шужар, тыйын үпэтат пэш сай шэрын йагылтымэ. Сайынак ончалшаш, ала үп лонгыштэт „мама“ кудалыштэш. А тэвэ рвээ, йэг ончылно пэш үнгышын койэш, „активнат“ огыл, а мэмналан койдымаштэ, көргыштыжэ кугу тул йүла: ала тудо изобрэтатэдь, ала поэт, ала кугу художник тыгэ койын коштэш. Мэмналан палаш күлэш. Вэсэ адак—„йал үмбалнэ пэш йаклака“, көргыштыжэ гын, „моклакама“ вэрэштат. Тудо тунэмашат ала удак ок тунэм, шкэнжымат шуко шагал кучэн мошта, ала ударник лүмжат уло, а мөнгыштыжэ гын, ик пийланат урэм гоч ласкан кудал эрташ эрыкым ок пу, изи шольжым кас йэда шортардэ ок кодо, күштымо сомыллан гын, тудым гоч шугыньо (шувын) дэн урэн тарватэ. Вара мом ыштэт? ылыштытэ тыгай лийэш вэт? Лийэш. А писатэдьлан тидымат шинчыдэ ок лий. Писатэдьлан чыла шинчаш күлэш. Тэ вот ындэ шоналтэн ончыза: *кузэрак писатэдьлан шкэ ылышдам тыгэ кэлгын ончыктэн кэртида, кузэ нунын дэнэ лишэм кэртида*. Тыгай планда күйн шуэш гын, писатэдь ушэмыш увэртиза, а мэ вуйым огына шуш, полшэна.

Нымогай сылнэ литэратурат чылт ышкэ ораж дэнэ гына пэш кугун вийнэн, сылнэштын огөш кэрт. Тудым куштац, сылнэштарац тэргымэ, са-

йым осалым ончыктэн пуымо чот полша. Йоча литэратурыштат тугак. Ты шотышто мэмнан пашана путырак начар вэт. Мэмнан лүмын лукмо йоча журнална, газетна улыт, тугэ гынат, альэ мартэн ны рвээ-влакат, ны редактырыштат йоча литэратур нэргэн сайын шоналтэн огыт ул. „Йоча литэратур пэш күлэш, писатэль-влак, возыза, айда возыза!“ манмэ дэн гына паша окышталт дыр очыни. Эн пэрвой мо улыжым ончэн, тэргэн лэкшаш ыльэ, тудо писатэльлан кугу полыш лийэш ыльэ вэт. Мый тыгылайжэ йочалан возэн шогышо писатэль ом ул, тугэ гынат, 1930 ийыштэ „Кориш“ повэстыым возышым, 1931 ийыштэ „Түшка вий дэн“-ым. Возэн луктымат, шуко мартэн критик дэн лудшо-влакын ойыштым вучышым. Тачэ мартэнат вученшым шукто. Коч ик рвээзэ нинэ произвэдэньэ нэргэн иктаж кок мутым каласыжэ ыльэ. Укэ вэт. Учым ыштымэ гай, умшаш вүдым подыл шичшэ гай чыланат шып лийын улыт. А писатэльбат вэт айдэмак, шкэ пашажын экшыкшым, сайжым палынежэ. Тудо вэт тыгэат шонэн кэртэш: „возышым, толашышым, ужамат, нымо шотат ышлий аман. Лудашыжат ныгбат лудын огыл ала мо. Кэрэк тыгэ гын возашат“. Шижам, ончыл гочак шижам, тэ мом каласынэда. „О-о, Шабдар Осыпэт, ужат, мэмнам критикым ыштынэжэ.. Ышкэжэ ок возо да... Мэ мо критикым пуэн моштэна мо? Ужат кугурак влакат огыт возо да, а мэжэ мо... Ойла айда!..“ Тр-р-р, манам мыйжэ тланда—шогыза, чытыза, шольо, шужар-влак! Кугуракшэ—кугурак тудо, а экшык койшым гын, кугурак дэчат налаш ок йөрө. Мый тэмдан дэч могайрак „критикым“ йодам вара? Мутлан, тэ Шкэтанын „Йаку“ ойлымышым лудын улыда, тушто мо нэргэн возымым шинчэда. А мый тланда тыгай йодыш-влакым гына пуэм; можо тидэ ойлымышыштэ тланда утларак кэлшэн? Кэл-

шэн гын, молан кэлшэн? Можо кэлшэн огыл? Молан кэлшэн огыл? Ситыш. *Вара тэ тыгай йодышлан вашмутым пуэн огыда мошто мо?* Мый шонымаштэм, вуй олмэшна ковышта-вуй огыл гын, кидна чывэ чапа гай удыркалэн мошта гын, тыгай „критикым“ возаш йөсө огыл. Писатэльлан гын, тидат пэш полша. Пытаргышлап ик лийманш ушэшэм возо. Кодшо кэнгэжым Москошто Совет Ушамысэ писатэль-влакын пэрвой погынымашыштышт лийаш вэрэштэ. Тушто Эрвэл Сибирь гыч толшо пионьэр писатэль-влак салам мутым ойлышт. Иктаж 13-14 ийаш пионьэркэ лэктын да шэлэш вэлэ ойла:.. „Тэ ала „База курносых“ кнагана нэргэн колын улыда? Тудым лачак мэ возэн улына. Мэ тыгылайжэ писатэльогына ул, мэ—просто рвээ-влак, просто пионьэр-влак гына улына... Ик пионьэр погынымаштэ Вальа Животовская ойым лукто. „Айста, рвээ-влак, шкэнан илыш нэргэн книгаг возэна“, манэш. Түнгална да возышна“... Вара умбакыжэ мутшым тыгэ кошартыш: „Сай литэратур вэрч! Сай йоча книга вэрч! Кугурак писатэль йолташ-влак, йамдэ лийза!“ Тыгэ маньэ да Максим Горькийлан ышкэ возымо книшкажым кучыктыш. Алэксэй Максимовичын кумылжат тодылто.

Рвээ-влак, тидын нэргэнат сайын шоналтэн ончышаш. *Тэндан вэт материалда пэш шуко уло, тунгалшаш, возэн ончышаш.* Мэжэ полшэна, мэ полшыдэ она код. Ала пырля-пырля ышкэнан илыш гыч „База курносых“ гай кнагам возэн моштэна. Тидыжэ вара путыракат сай лийэш вэт.

Мутланышаш шуко ыльэ да, кызытэш сита. Тэвыс тыгай мыйын вашмутэм.

Да, мондышымат. Тэ адак өпкэлэн кэртида. Возыш, возыш, а ышкэж нэргэн ик мутат укэ. Тидэ чын. Мыйынат пытаргыш жаплан тланда кэлшышэ пашам ыштымэм гай чучэш. Марий

литэратурым тунэмаида программыв во-
зышым, V класлан хрэстоматийым лук-
тым. Кызыт VI дэн VII класлан йөршө
хрэстоматийым возэм. Тидат пэщ күлэш
вэт. Тидэ у паша, кугу паша, альэ
тыштат шуко ыштышашна уло.

Чылт йоча илыш гыч кугурак про

извэдьэным вашкак пуэн ом көрт,
почэла мутшым да изирак ойлымашым
возаш вөрөштөш. Жапэм пэш укэ гы-
нат, шольо-шужар-влакын кумылыш-
тым пырчат волтымэм ок шу.

Тэмдам пагалышэ *Шабдар Осыл.*

27 апрель, 1935-ий. Йошкар-Ола.

ВАШМУТЭМ ДА ЙОДЫШЭМ

Тэний „Пионьэр муро“ луман
йоча почэламут сборникым лукты-
нам. Адак „Йамдэ лий“ газет дэн
„Пионьэр йүк“ журналэш ик мо-
нар почэламут-влакэм пэчэтлалты-
ныт.

„Пионьэр муро“ сборникысэ по-
чэламут-влакэм лудын улыда мо?
Лудын улыда гын, можо кэлша,
можо ок кэлшэ? Ончыкыжо тылан-
да кузэ возаш? Тэндан дэч нинэ
йодыш-влаклан вашмутым вучэм.

Мыйын адрэсэм тыгай: Йошкар-
ола, Совет урэм, 60, „У Вий“ жур-
нал редакцэ. Олык Ипайлан.

Комсомол салам дэнэ

Олык Ипай.

У КНАГАМ НАЛЗА, ЛУДСА!

Рвэзэ-влак, тэ сылнэ кнагам лудаш пэш йöратэда вэт? Чынжымак, кузэ от йöратэ? Кнагам лудат—пэш шуко палэт, шинчымашэтым, культурэтым нöлтэт, илышыштэ момыштышашымат шинчэн шогаш тўнгалат. Ик манаш—кнага пэш талэ ушан, чулым йэнг лийаш полша.

Садлан эрэ лудса, лудшо йэнгым пагалэна.

Тыланда лудаш Марий область нэдательствэ тэний тыгай кнагам луктын:

ОЛЫК ИПАЙ—*Пионьэр муро*. Тидэ изи сборникыш тэвэ могай почэламут-влак пурэныт: „Октябрь парадыш“, „Пионьэр муро“, варажым пионьэр, тунэмшэ йоча-влакын кузэрэкын кэнгэж канышым эртарымышт нэргэн „Йуштылмаштэ“, „Канэна“, тэлым кап-кылым кузэ вийандымэ, кузэ канымэ нэргэн „Йэчэ дэн“, „Йэчэ муро“ почэламут-влак пурэныт. Вара „Учö“ луман поэмэ уло. Тушто Иву пионьэр кузэ колхоз шурно шолыштшым кучэн, колшо ачажын мутшым шуктэн—тидым сылнын возэн ончыктымэ. Тидэ кнага нэргэн 11 майыштэ лэкшэ „Йамдэ лий“ газэтэш тэргымаш возымо ыльэ, лудын улыда дыр? Тэвэ „Пионьэр мурый“ налза, лудса. Кнаган акшэ 40 ыр вэлэ.

Е. СМИРНОВ—*Рвэзэ дозорник-влак*. Вашкэ шурно погымо жап шуэш. Тидэ жапыштэ пионьэр, тунэмшэ йоча-влаклан колхоз шурным кулак-влак шолыштмо дэч аралаш чот полшыман. Тидэ кнагаштэ кодшо ийлаштэ рвэзэ дозор-влакын полшымышт нэргэн уло Совет Ушэм мучко примэрым налын сылнын возымо. Тидэ кнагаштэ тэмдан газетгыч палымэ шуко изи гэрой-влакын (Гордиэнко Митьан, молынат) пашашт, кулак ваштарэш кучэдалмышт ончыкталтын. Тидэ кнагам чыланат лудса. Кнага сүрэтан. Акшэ 58 ыр.

СЭЛЭЗНЬОВА—*Карамэль*. Ты кнагаштэ сай урлык прэзым куштымэ нэргэн, рвэзэ-влакын волык ашнымэ совхозыш экскурсийым ыштымышт нэргэн сэралтэш. Кнага сүрэтан, шолдра шриффт дэн лукмо. Акшэ 65 ыр.

А. Ф. ТЭРЭХОВ—*Пагалымэ йунат*. Тидэ кнагаштэ рвэзэ натуралист, пүртүс палышэ-влакын пашашт нэргэн сылнэ ойлымаш шот дэнэ возымо. Экскурсийэт, школысо опыт пашат, йоча-влакын йунат пашам йöратымашышт, пашам тангасэн ыштымэ нэргэнэт, олма пу ончымо, пэлэдыш, кукуруз, рэдис, ушмэн, кыньэ куштымэт, сай йунатлан премий пумэт, тошто са-

довник Иван Савельич кочайын йунат-влаклан полшымыжо, моло нэргэнат сылнын возымо. Сүрэтан. Кнаган акшэ 50 ыр.

А. СЭРАФИМОВИЧ — *Йоча*. Мэмнан пагалымэ кугу пролэтар писатыйл Сэрафимович рэволюцо дэч ончычсо йосё илыш, йоча-влакын орланымашт, пашашт нэргэн мойн шуко ойлымашым возэн. Тыштэ пашазэ, кресаньык йоча илыш, параходышто коштмаш, ожно орланэн тунэммаш, чодрасэ илыш, моло нэргэнат пэш сылнын возымо, лудаш тунгалат гын, чарнэн от кэрт. Кнаган акшэ 70 ыр, команжэ 1 тэнтэ.

Тидлэч посна сылнэ мутан шуко кнага лукмо. Могай-могай кнага

ужалымаштэ улым тэвэ кузэ палаш лийэш: Мариздат кнага каталогым луктын—тушто ончыза. Каталогшым „Пионьэр йук“ рэдакцэ дэч йодын кэртыда, адак районласэ чыла кнага магазинлаштат улыт—йарак.

Кнагам налза, лудса! Адак йолташландат каласыза--лудышт, налышт. Школышкыда, библиотэкишкыда, лудмо пörтышкыда, йошкар пусакишкыдат сай кнагам налыктыза, тушкан погынэн лудса. Кнагаштэ мо кэлша, мо ок кэлшэ, тыланда могай кнага күлэш—тыгай адрес дэнэ возэн колтыза:

*Йошкар-ола, Совет, урэм, 60,
Йоча литэратур сэктырлан.*

Шкэ ойдам „Пионьэр йук“ рэдакцышкат возэн шогыза. **М. К.**

Отв. редактыр, оммэш К. Коряков Тэхредактыр А. Н. Семенов

**МАРИЙ ОБЛАСЬ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ
ТЫГАЙ ЖУРНАЛ-ВЛАНЫМ ЛУНТЭШ:**

У В И Й

Совет писатель ушэм марий пӧлкан тылзэ йэда лукмо, сылнымутан журнал. 1935 ийыштэ журнал кугэмдалтэ: тылзэ йэда 104 могыр лэктэш.

Журналыштэ ойлымаш, почэламут, пийэс, критик статья дэн мыскара-влак пэчэтлалтыт.

Ж У Р Н А Л А К:

1 ий — 18 тэнгэ. 4 тылзэ — 4 тэнгат 50 ыр.
6 тылзэ — 9 тэнгэ. 1 тылзэ — 1 тэнгат 50 ыр.
Посна номыр 1 тэнгат 50 ыр.

Марий Удрамаш

Колхозницэ, пашазэ дэн шэмэр удрамаш-влаклан тылзэ йэда лэксэ, сүрэтан, сылнымутан журнал.

Журнал шолдра шрифт дэн луктылтэш.

Ж У Р Н А Л А К:

1 ий — 6 тэнгэ. 3 тылзэ — 1 тэнгат 50 ырш.
6 тылзэ — 3 тэнгэ. 1 тылзэ — 50 ырш.
Посна номыр 50 ырш.

Пионьэр Йук

Тылзэ йэда лэксэ, сылнымутан, сүрэтан йоча журнал. ОБКОМОЛ дэн ОБОНО-н органышт.

Ж У Р Н А Л А К:

1 ий — 6 тэнгэ. 3 тылзэ — 1 тэнгат 50 ырш.
6 тылзэ — 3 тэнгэ. 1 тылзэ — 50 ырш.
Посна номыр 50 ырш.

Подпискым районысо кнага магазин коч ыштыман. Викак издательствэ гычат, почтым коштыктышо-влак дэнат ышташ лийэш. Издательствын адресшэ: Йошкар-Ола, Совет урэм, 60, Маргосиздатлан.